

Mapping the Landscape of Creative Accounting Research Using Bibliometric and Network Analysis in R

Ali Bahrami¹, Simin Rajizadeh² and Sepideh Rajizadeh³

1. Department of Accounting, Faculty of Management Sciences, Velayat University, Iranshahr, Iran.

Email: a.bahrami7193@gmail.com

2. **Corresponding Author**, Department of Accounting, Payame Noor University, Tehran, Iran. Email: si.rajizade@pnu.ac.ir

3. Department of Accounting, National University of Skills (NUS), Tehran, Iran. Email: srajizadeh@tvu.ac.ir

Article Info

A B S T R A C T

Article Type:

Research Article.

Article History:

Received: 27 November 2025

Received in revised form: 7 June 2026

Accepted: 1 July 2026

Available online:

Keywords:

Creative Accounting,
Bibliometric Analysis,
Scopus.

JEL Classification:

M41.

Objective: Creative accounting has been recognized as a significant domain in accounting research, exerting substantial influence on accounting policies and practices. The emergence of new technologies, regulatory changes, and the growing demand for transparency have recently attracted increasing scholarly attention to this field. The primary objective of this study is to identify the most frequent and influential topics in creative accounting and to determine the most influential articles, journals, authors, and countries, as well as to map collaboration networks among researchers, research institutions, and nations.

Method: This study analyzes 184 scientific articles extracted from the Scopus database over the period 1986–2025 using the *bibliometrix* package in the R programming environment.

Results: The results reveal an increasing trend in scientific output related to creative accounting. Concepts such as earnings management, financial reporting, corporate governance, transparency, income smoothing, fraud, and financial regulations are among the most frequently occurring keywords and play a crucial role in shaping the conceptual structure of this research domain. These topics also indicate substantial potential for further development in future studies.

Conclusion: The main contribution of this research is to provide a comprehensive mapping of the scientific literature and to examine intellectual developments within the field of creative accounting. The findings assist researchers in identifying emerging research trends and opportunities for effective future collaboration. The study highlights well-developed topics in the field while simultaneously introducing emerging themes that still require further investigation.

Cite this article: Bahrami, A., Rajizadeh, S., & Rajizadeh, S. (2026). Mapping the landscape of creative accounting research using bibliometric and network analysis in R. *Journal of Accounting Knowledge*, *(*), *-*. <https://doi.org/10.22103/jak.2026.26403.4257>

Publisher: Shahid Bahonar University of Kerman.

©The Author(s).

Introduction

Creative accounting has emerged over recent decades as one of the most complex, controversial, and influential areas within the accounting and financial reporting literature. This concept refers to the use of flexibilities inherent in accounting standards, professional judgments, discretionary choices, and permitted financial reporting procedures to influence users' perceptions of an entity's financial performance and position. Creative accounting is closely linked to concepts such as earnings management, income smoothing, financial statement manipulation, financial reporting quality, corporate governance, disclosure quality, transparency, internal control, audit quality, financial regulations, accountability, and fraud.

Despite the importance of this field, most previous studies have focused on case analyses or one-dimensional investigations, and few studies have systematically examined the scientific structure, evolutionary trends, collaboration networks, and knowledge clusters of creative accounting. This research gap highlights the necessity of developing a comprehensive scientific landscape of creative accounting research. Accordingly, the present study aims to map the scientific landscape of creative accounting using bibliometric methods and network analysis within the R software environment.

Method

This study adopted a quantitative literature review approach employing bibliometric methods and network analysis. The population consisted of 184 scientific articles indexed in the Scopus database from 1986 to 2025. The Scopus database was selected because of its extensive scientific coverage, robust citation standards, and suitability for scientometric analysis. Data were extracted through targeted searches, filtering procedures, removal of irrelevant items, and the application of inclusion and exclusion criteria.

Analyses were conducted in the R software environment using the *bibliometrix* package and complementary network analysis tools. A total of 832 researchers, 47 countries, and 476 author keywords were analyzed. To address the research questions, a range of analyses was performed, including temporal trends in scientific production, citation analysis, keyword co-occurrence analysis, co-authorship analysis, collaboration network analysis among countries and institutions, thematic analysis, centrality and density analysis, strategic diagram analysis, and cluster analysis.

Additionally, Bradford's law was applied to identify core journals, revealing 27 sources in the first zone and 61 sources in the second and third zones.

Results

The results indicated that scientific production in creative accounting has grown significantly, particularly since 2022, transforming this field from a niche topic into a dynamic and rapidly developing area within the accounting literature. The majority of publications belong to recent years, with increased attention to concepts such as earnings management, transparency, and corporate governance contributing substantially to this growth.

Keyword co-occurrence analysis revealed that *creative accounting*, as the central concept, is closely associated with keywords such as earnings management, financial reporting, transparency, corporate governance, income smoothing, audit quality, internal control, fraud, financial regulations, and professional ethics. Network analysis identified five conceptual clusters, the largest of which included creative accounting, earnings management, fraud, transparency, and financial reporting as the core elements of the network. Centrality analysis showed that the three keywords—creative accounting, earnings management, and financial reporting—play the most significant roles in knowledge transfer and in shaping the thematic direction of the field.

The strategic diagram results indicated that concepts such as disclosure quality, accountability, transparency, internal control, and independent auditing are among the motor

themes, playing a decisive role in directing the scientific development of this field. In contrast, topics such as fraud detection models, International Financial Reporting Standards (IFRS), financial data analytics, sustainability reporting, economic value added, and the application of artificial intelligence in auditing were classified as emerging or declining themes, demonstrating considerable potential for future research.

The scientific collaboration network analysis revealed that collaboration among researchers and countries is relatively fragmented, with only a limited number of researchers playing central roles in knowledge transfer. This finding highlights the necessity of developing stronger international and interdisciplinary collaborations. Bradford's law showed that knowledge production in creative accounting is concentrated within a limited number of specialized journals. However, inclusion in the core zone of Bradford's law merely indicates a concentration of relevant articles within the dataset examined and should not be interpreted as an absolute indicator of scientific superiority or definitive quality.

Conclusions

The present study, by mapping the scientific landscape of creative accounting, provides a comprehensive and systematic picture of knowledge evolution trends, conceptual structures, scientific relationships, and developmental pathways in this field. The findings demonstrate that the literature on creative accounting has shifted from a traditional focus on earnings management and financial reporting manipulation toward broader topics such as transparency, corporate governance, disclosure quality, internal control, data analytics technologies, fraud detection, sustainability reporting, and artificial intelligence in auditing.

This research not only identifies established topics and knowledge clusters but also clarifies research gaps and future development opportunities. From a theoretical perspective, the results contribute to organizing the fragmented literature and explaining the knowledge structure of creative accounting. From a practical standpoint, the findings can be utilized by researchers, policymakers, auditors, regulatory bodies, universities, and scientific journals in designing research priorities, enhancing financial transparency, improving reporting quality, and developing effective monitoring mechanisms.

Author Contributions

All authors contributed equally to the conceptualization of the article and writing of the original and subsequent drafts.

Acknowledgements

The authors would like to thank all participants in the present study.

Ethical Considerations

The authors avoided data fabrication, falsification, plagiarism, and misconduct.

Funding

This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Conflict of Interest

The authors declare no conflict of interest.

ترسیم چشم‌انداز پژوهش‌های حسابداری خلاقانه با روش کتاب‌سنجی و تحلیل شبکه‌ای در R

علی بهرامی^۱، سیمین راجی‌زاده^۲ و سپیده راجی‌زاده^۳

۱. گروه حسابداری، دانشکده علوم مدیریت، دانشگاه ولایت، ایرانشهر، ایران. a.bahrami7193@gmail.com **رایانامه:**

۲. نویسنده مسئول، گروه حسابداری، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. si.rajizade@pnu.ac.ir **رایانامه:**

۳. گروه حسابداری، دانشگاه ملی و مهارت، تهران، ایران. srajizadeh@tvu.ac.ir **رایانامه:**

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی. تاریخ‌ها: تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۹/۶ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۵/۳/۱۷ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۴/۱۰ تاریخ انتشار برخط: واژه‌های کلیدی: حسابداری خلاقانه، تجزیه و تحلیل کتاب‌سنجی، اسکوپوس. طبقه‌بندی JEL: M41.	هدف: حسابداری خلاقانه به‌عنوان حوزه‌ای مهم در پژوهش‌های حسابداری شناخته شده است که تأثیر قابل‌توجهی بر سیاست‌ها و عملکرد حسابداری دارد. ظهور فناوری‌های جدید، تغییرات قوانین و نیاز به شفافیت، این حوزه را اخیراً مورد توجه پژوهشگران قرار داده است. هدف غایی این مقاله، شناسایی موضوعات پرتکرار و تأثیرگذار در حوزه حسابداری خلاقانه، همچنین شناخت مؤثرترین مقالات، مجلات، نویسندگان و کشورها، به همراه شبکه همکاری میان پژوهشگران، مراکز پژوهشی و کشورها است. روش: در این تحقیق، ۱۸۴ مقاله علمی استخراج شده از پایگاه داده اسکوپوس در بازه‌ای ۱۹۸۶ تا ۲۰۲۵ با استفاده از بسته کتاب‌سنجی محیط برنامه‌نویسی R مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. یافته‌ها: نتایج پژوهش حاکی از روند رو به افزایش تولیدات علمی در رابطه با حسابداری خلاقانه است. در حالی که مفاهیمی از جمله مدیریت سود، گزارشگری مالی، حاکمیت شرکتی، شفافیت، هموارسازی سود، تقلب، قواعد و مقررات مالی به‌عنوان پرتکرارترین کلیدواژه‌ها، در شکل‌دهی به ساختار مفهومی این حوزه پژوهشی نقش بااهمیتی ایفا می‌کنند، همچنین این حوزه آمادگی توسعه در پژوهش‌های آتی را دارد. نتیجه‌گیری: دانش‌افزایی اصلی این پژوهش، نقشه‌برداری جامع از متون علمی و بررسی تحولات علمی در حوزه حسابداری خلاقانه است و به پژوهشگران کمک می‌کند روند جدید تحقیق و جهت همکاری‌های مؤثر آتی را شناسایی کنند؛ زیرا موضوعاتی را شناسایی می‌کند که در این حوزه به میزان زیادی توسعه یافته‌اند و در عین حال، موضوعات نوظهوری را معرفی می‌نماید که همچنان نیازمند مطالعات بیشتری هستند.

استاد: بهرامی، علی؛ راجی‌زاده، سیمین و راجی‌زاده، سپیده (۱۴۰۶). ترسیم چشم‌انداز پژوهش‌های حسابداری خلاقانه با روش کتاب‌سنجی و تحلیل شبکه‌ای در R.

مجله دانش حسابداری، (*). * - <https://doi.org/10.22103/jak.2026.26403.4257>

ناشر: دانشگاه شهید بهشتی تهران.

© نویسنده / نویسندگان.

حسابداری خلاقانه به عنوان یکی از حوزه‌های مهم و تأثیرگذار در علم حسابداری، همواره مورد توجه پژوهشگران و متخصصان قرار داشته است. با وجود اهمیت بالای این موضوع، بررسی‌های جامع و نظام‌مند پیرامون روندها، رویکردها و ساختارهای پژوهشی در این حوزه، همچنان با محدودیت‌هایی روبرو است (چهارده چریکی و همکاران، ۱۴۰۰)، بویژه، کمبود مطالعات کتاب‌سنجی و تحلیل شبکه‌ای که بتواند روند تحولات علمی، ارتباطات پژوهشی و نقاط قوت و ضعف این حوزه را به تصویر بکشد، یک خلأ مهم در ادبیات پژوهشی حسابداری محسوب می‌شود.

چشم‌انداز پژوهش‌های حسابداری خلاقانه به معنای درک عمیق و ساختارمند از روندهای علمی، موضوعات محوری، تحولات زمانی و ارتباطات پژوهشی در حوزه حسابداری خلاقانه است. چشم‌انداز علمی به پژوهشگران، مدیران دانش و سیاست‌گذاران امکان می‌دهد تا مسیرهای کلیدی توسعه دانش را شناسایی کرده و تسهیل‌گر تصمیم‌گیری‌های استراتژیک در تعیین اولویت‌های پژوهشی، تخصیص منابع و طراحی برنامه‌های آموزشی باشد (تیموفته و همکاران^۱، ۲۰۲۰).

برای ایجاد چنین چشم‌اندازی به داده‌های وسیع و متنوع از مقالات، کتب، کنفرانس‌ها و منابع علمی نیاز است که این داده‌ها تنها از طریق مشاهدات کیفی یا بررسی‌های محدود به دست نمی‌آید. در اینجا است که روش کتاب‌سنجی^۲ به عنوان رویکردی کمی و مبتنی بر تحلیل داده‌های انتشار علمی، اهمیت ویژه پیدا می‌کند. کتاب‌سنجی با بهره‌گیری از شاخص‌هایی مانند تعداد انتشار مقالات، ارجاعات، شاخص H، تحلیل کلمات کلیدی، تجزیه و تحلیل عبارات مرتبط و سایر شاخص‌های کمی، امکان بررسی وسعت، رشد و زمینه‌های موضوعی را فراهم می‌آورد.

از سوی دیگر، تحلیل شبکه‌ای^۳ در چارچوب کتاب‌سنجی، نقش مکمل و تقویت‌کننده دارد. این تحلیل با مدل‌سازی ارتباطات مابین پژوهشگران، مقالات، موضوعات، به شناسایی ساختارهای مخفی، خوشه‌های همکاری، مراکز نفوذ و گراف‌های استنادی کمک می‌کند. به طور خاص، تحلیل شبکه استنادی^۴، تحلیل همکاری^۵ و تحلیل هم ارجاعی^۶، نمایی جامع از تعاملات و جریان‌های دانش را در یک حوزه خاص همچون حسابداری خلاقانه ترسیم می‌کنند (تیموفته و همکاران^۷، ۲۰۲۰).

نرم‌افزار R به دلیل متن‌باز بودن، قابلیت برنامه‌نویسی قوی و داشتن پکیج‌های تخصصی همچون bibliometrix و igraph امکان اجرای دقیق و پیشرفته کتاب‌سنجی و تحلیل شبکه‌ای را فراهم می‌سازد. این ابزارها علاوه بر پردازش داده‌های استخراج‌شده از پایگاه‌های اطلاعاتی معتبر مانند Web of Science، اسکوپوس یا گوگل اسکولار^۸، امکان نمودار سازی گراف‌های پیچیده، استخراج رابط‌های موضوعی و تحلیل روندهای علمی را با قابلیت سفارشی‌سازی بالا فراهم می‌کنند. از این رو، ضرورت دارد که با بهره‌گیری از روش‌های نوین کتاب‌سنجی و تحلیل شبکه‌ای، ساختار و تحولات علمی حسابداری خلاقانه به روشی علمی و سیستماتیک ترسیم شود. استفاده از نرم‌افزار R به دلیل توانمندی‌های بالای آن در پردازش داده‌های علمی و تهیه گراف‌های تحلیلی، فرصت مناسبی را برای تحلیل عمیق و دقیق این حوزه فراهم می‌آورد. تاکنون در ادبیات پژوهشی حسابداری خلاقانه، تمرکز عمده بر تحلیل‌های موردی، بررسی تأثیر عوامل خاص بر کاربرد تکنیک‌های خلاقانه و جنبه‌های رفتاری و اخلاقی بوده است؛ اما کمتر پژوهشی در داخل کشور وجود دارد که به صورت نظام‌مند و وسیع روند علمی و ارتباطات پژوهشی پیرامون حسابداری خلاقانه را به شکل گسترده‌ای ترسیم نماید که شناخت

^۱Timofte et al^۲Bibliometrics^۳Network Analysis^۴Citation Network^۵Co-authorship Network^۶Co-citation Network^۷Timofte et al^۸Google Scholar

دقیقی از روندهای نوظهور، بازیگران اصلی، موضوعات پرطرفدار، ارتباط میان حوزه‌ها و تغییرات زمانی حوزه حسابداری خلاقانه در دسترس قرار می‌دهد.

۲- مبانی نظری و پیشینه پژوهش

۲-۱- کتاب‌سنجی

کتاب‌سنجی و تحلیل شبکه‌ای دو روش قدرتمند برای تحلیل علمی پژوهش‌ها هستند. کتاب‌سنجی با استفاده از داده‌های انتشاراتی، سرعت رشد علم، روندهای موضوعی، منابع کلیدی و نویسندگان تأثیرگذار را مشخص می‌کند. تحلیل شبکه‌ای نیز امکان شناسایی ساختار ارتباطات علمی، گروه‌های پژوهشی، مراکز تأثیرگذار و الگوهای همکاری را فراهم می‌آورد. استفاده هم‌زمان از این دو روش می‌تواند چشم‌اندازی کامل از وضعیت علمی هر رشته ارائه دهد و به درک عمیق‌تر تحولات و روندها کمک کند.

۲-۲- نرم‌افزار R

نرم‌افزار R یکی از قدرتمندترین محیط‌های محاسباتی متن‌باز برای تحلیل داده‌های علمی و شبکه‌ای است و در سال‌های اخیر به ابزار اصلی پژوهشگران کتاب‌سنجی تبدیل شده است. دلیل این گسترش، انعطاف‌پذیری بالا، وجود بسته‌های تخصصی و قابلیت پردازش داده‌های حجیم پژوهشی است (آریا و کاکورلو^۱، ۲۰۱۷). در مقایسه با نرم‌افزارهای سنتی، R امکان مدیریت خودکار داده‌ها، تحلیل‌های قابل بازتولید و مستندسازی دقیق مراحل پژوهش را فراهم می‌کند، موضوعی که در مطالعات کتاب‌سنجی اهمیت بالایی دارد.

یکی از مهم‌ترین بسته‌های مرتبط با کتاب‌سنجی، بسته bibliometrix است که مجموعه‌ای از توابع برای تحلیل استنادی، هم‌نویسندگی، هم‌رخدادی واژگان و نقشه‌برداری علمی ارائه می‌دهد. این بسته در نسخه‌های جدید خود (۲۰۲۴-۲۰۲۵) ابزارهایی برای خوشه‌بندی موضوعی پیشرفته، تحلیل دینامیک زمانی و استخراج ساختارهای شناختی در ادبیات علمی ارائه کرده است (آریا و کاکورلو^۲، ۲۰۱۷). رابط گرافیکی این بسته، یعنی Biblioshiny، نیز امکان تحلیل کتاب‌سنجی را برای پژوهشگران غیرمتخصص در کد نویسی ساده‌تر کرده و فرایند تصویرسازی نقشه‌های علمی را تسهیل می‌کند.

در کنار bibliometrix، استفاده از بسته‌هایی مانند igraph، tidygraph و ggraph به پژوهشگران اجازه می‌دهد ساختار شبکه‌های علمی را با دقت بالاتری تحلیل کنند. این ابزارها امکان محاسبه شاخص‌هایی همچون مرکزیت (centrality)، تراکم (density)، ماژولاریته (modularity) و شناسایی جوامع علمی را فراهم می‌کنند و نقش کلیدی در تحلیل شبکه‌های همکاری، استناد و واژگان دارند. ترکیب قابلیت‌های تحلیل شبکه‌ای در R با کتاب‌سنجی موجب شده است که پژوهشگران بتوانند ساختارهای پنهان و الگوهای تحول در حوزه‌های علمی را با عمق بیشتری بررسی کنند.

بسته‌های تصویری R مانند ggplot2 و ggraph نیز ابزارهای ضروری برای نمایش الگوهای پیچیده شبکه‌ای و داده‌های کتاب‌سنجی هستند. مطالعات اخیر نشان داده‌اند که استفاده از این ابزارها برای ارائه نقشه‌های علم، باعث افزایش وضوح و دقت درک روابط موضوعی می‌شود و امکان مقایسه روندهای پژوهشی در دوره‌های زمانی مختلف را فراهم می‌سازد. افزون بر این، قابلیت ادغام R با پایگاه‌های علمی مانند Scopus و Web of Science از طریق API، فرایند استخراج داده‌ها را تا حد زیادی تسهیل کرده و امکان اتوماسیون تحلیل‌های کتاب‌سنجی را فراهم کرده است.

^۱ Aria & Cuccurullo

^۲ Aria & Cuccurullo

در مجموع، R به دلیل قدرت پردازش، قابلیت انعطاف در تحلیل‌های شبکه‌ای و ابزارهای به‌روز کتاب‌سنجی، به یک استاندارد عملی برای پژوهش‌های علم‌سنجی تبدیل شده است. در زمینه‌هایی مانند حسابداری خلاقانه، استفاده از R کمک می‌کند تا شبکه همکاری نویسندگان، الگوهای استنادی و روند تحول موضوعی در دوره‌های زمانی مختلف با دقت بسیار بالا شناسایی و تحلیل شود (آریا و کاکورلو^۱، ۲۰۱۷).

۲-۳- حسابداری خلاقانه

حسابداری خلاقانه به مجموعه‌ای از روش‌ها و انتخاب‌های انعطاف‌پذیر گزارشگری مالی اشاره دارد که در چارچوب استانداردها انجام می‌شود اما باهدف جهت‌دهی به برداشت کاربران صورت‌های مالی به کار می‌رود. پژوهش‌های جدید نشان می‌دهد که توسعه استانداردهای مبتنی بر قضاوت حرفه‌ای فرصت بیشتری برای اعمال رویه‌های مدیریت سود فراهم کرده و همین موضوع نقش نظارت بیرونی را پررنگ‌تر کرده است (ابوبکر و همکاران^۲، ۲۰۲۵). در این رویکرد، مدیران با استفاده از برآوردهای ذهنی، طبقه‌بندی اقلام، زمان‌بندی شناسایی درآمد و هزینه و انتخاب روش‌های مجاز حسابداری، ظاهر عملکرد مالی را مطابق اهداف خود تنظیم می‌کنند.

در سال‌های اخیر ارتباط حسابداری خلاقانه با فناوری‌های نوظهور نیز برجسته شده است. پژوهش‌ها نشان می‌دهد که استفاده از هوش مصنوعی در حسابرسی و تحلیل داده‌های مالی می‌تواند الگوهای غیرعادی ناشی از دست‌کاری گزارشگری را شناسایی کند و شفافیت بازار را افزایش دهد. از سوی دیگر، پیچیدگی سیستم‌های اطلاعاتی باعث شده برخی شرکت‌ها از خلأهای قانونی یا نقاط ضعف کنترل‌های داخلی بهره‌برداری کنند و ساختارهای پیچیده‌تری برای مدیریت سود ایجاد شود.

همچنین مباحث اخلاق حرفه‌ای و فرهنگ سازمانی بیش از گذشته در تبیین رفتارهای خلاقانه حسابداری مورد توجه قرار گرفته‌اند. تحقیقات جدید نشان می‌دهد ارزش‌های اخلاقی ضعیف در مدیریت، همراه با فشارهای عملکرد کوتاه‌مدت، احتمال بروز رفتارهای خلاقانه یا فرصت‌طلبانه را به‌طور قابل توجهی افزایش می‌دهد. به بیان دیگر، حسابداری خلاقانه نه تنها پدیده‌ای فنی، بلکه رفتاری و سازمانی نیز محسوب می‌شود (میچالک و همکاران^۳، ۲۰۲۴).

از سوی دیگر، یکی از چالش‌های اصلی در حسابداری خلاقانه نیاز به منابع و دانش تخصصی است. به این معنا که برای پیاده‌سازی روش‌های نوآورانه و خلاقانه در حسابداری، نیاز به گروه‌های متخصص با دانش فنی و مهارت‌های خاص است. این گروه‌ها باید قادر به کار با ابزارها و نرم‌افزارهای پیشرفته باشند و همچنین باید توانایی تحلیل و تفسیر داده‌های پیچیده مالی را داشته باشند. از این رو، سازمان‌ها باید سرمایه‌گذاری زیادی در آموزش و به‌روزرسانی مهارت‌های کارکنان خود انجام دهند تا بتوانند از فرصت‌های موجود در این زمینه بهره‌برداری کنند. با توجه به پیشرفت تکنولوژی و تغییرات زیاد استانداردها و قوانین و روش‌ها حسابداری برای روشن شدن مسیر باید از روش‌ها جدید بررسی ادبیات پیشین در حوزه حسابداری خلاقانه استفاده کرد.

به همین دلیل، پژوهش حاضر باهدف ترسیم چشم‌انداز پژوهش‌های حسابداری خلاقانه به کمک روش‌های کتاب‌سنجی و تحلیل شبکه‌ای و به کارگیری توانمندی‌های نرم‌افزار R طراحی شده است تا با استخراج اطلاعات دقیق و گسترده از مقالات علمی، ساختار، روندها، بازیگران کلیدی و فرصت‌های تحقیقاتی این حوزه را به رویکردی سیستماتیک

¹ Aria & Cuccurullo

³ Michulek et al

² Abubakr et al

و علمی روشن سازد. اگر این خلأ تحقیقاتی ادامه یابد و پژوهش‌های منسجم درباره ساختار علمی حسابداری خلاقانه انجام نگردد، احتمالاً توسعه دانش در این حوزه به شکل پراکنده و فاقد انسجام خواهد بود که می‌تواند منجر به از دست رفتن فرصت‌های نوآوری و تحلیل دقیق‌تر داده‌ها و پژوهش‌ها شود. همچنین، نبود یک نقشه جامع از روندهای پژوهشی، تصمیم‌گیری‌های استراتژیک در آموزش، سیاست‌گذاری و جهت‌دهی پژوهش‌های آینده را با چالش مواجه خواهد کرد.

۴-۲- پیشنهاد خارجی پژوهش

مارلس سینز و همکاران^۱ (۲۰۲۵)، این پژوهش یک روش‌شناسی نظام‌مند و گام به گام برای تحلیل‌های کتاب‌سنجی ارائه می‌دهد که از ابزارهای متن‌باز مانند Bibliometrix در نرم‌افزار R بهره می‌گیرد. این روش به پژوهشگران کمک می‌کند تا با استفاده از تحلیل ساختارهای فکری، مفهومی و اجتماعی یک حوزه علمی، شکاف‌های پژوهشی و روندهای نوظهور را شناسایی کنند. کارایی این رویکرد در یک مطالعه موردی در حوزه مهندسی برای بازه زمانی ۲۰۰۴-۲۰۲۴ به اثبات رسیده و قابلیت تطبیق با رشته‌های گوناگون از علوم سلامت تا مدیریت صنعتی را دارد.

از طرفی، پژوهش **آل شانتی و همکاران (۲۰۲۴)** به بررسی و تحلیل ادبیات موجود در حوزه حسابداری خلاق و نقش حساب‌برسان مستقل متمرکز شده است. نتایج پژوهش آن‌ها نشان داد که تحقیقات جاری در این حوزه تحت چهار روند اصلی قرار دارند: نخست، آینده حساب‌برسی مستقل و کیفیت گزارشگری مالی؛ دوم، نقش حساب‌برسان در تشخیص حسابداری خلاق؛ سوم، مدیریت کیفیت حساب‌برسی صورت‌های مالی باهدف مدیریت سود و شناسایی تقلب؛ و چهارم، پیشگیری از تقلب مالی و گستره جهانی حسابداری خلاق.

عابد^۲ و همکاران (۲۰۲۲) در پژوهش خود به بررسی نقش تعدیل‌کننده شفافیت و افشا با توجه به افزایش تأثیر عوامل تعیین‌کننده حسابداری خلاق و کیفیت گزارشگری مالی در زمینه بانکداری تجاری پرداختند. یک روش تحقیق قیاسی مبتنی بر پرسشنامه برای بررسی فرضیه‌های پیشنهادی و دستیابی به اهداف طراحی شده استفاده شد. در نهایت، نتایج، شواهد هم‌زمانی از انعطاف‌پذیری عوامل تعیین‌کننده حسابداری خلاق با پیامدهایی برای شفافیت و افشا و کیفیت گزارشگری مالی ارائه می‌دهد.

سافتا^۳ و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهش خود بیان کردند که حسابداری خلاق از سال ۱۹۷۵ تاکنون به‌عنوان یک حوزه تحقیقاتی مهم در رشته حسابداری موردتوجه پژوهشگران بوده است. اهمیت این موضوع از آنجا ناشی می‌شود که حسابداری خلاق به بررسی تکنیک‌ها و روش‌های دست‌کاری صورت‌های مالی می‌پردازد که تأثیر قابل‌توجهی بر کیفیت گزارشگری مالی و تصمیم‌گیری‌های اقتصادی دارند. همچنین، تحلیل‌های کتاب‌سنجی به‌عنوان روشی مؤثر برای جمع‌بندی و شناسایی روندهای پژوهشی، کلیدواژه‌های پرکاربرد، مجلات فعال و کشورهای پیشرو در این حوزه به کار گرفته شده‌اند.

تحقیق **تیموفته و همکاران (۲۰۲۰)** به بررسی کتاب‌سنجی از تحقیقات حسابداری خلاقانه در پلتفرم Web of Science انجام می‌دهد و با استفاده از ابزار نرم‌افزاری VOSviewer، پرکاربردترین اصطلاحات مربوط به حسابداری خلاق را شناسایی می‌کند. نتایج چنین تحلیلی، همراه با تحلیل محتوای قیاسی نشان داد که در تحقیقات انجام شده در مورد حسابداری خلاقانه تاکنون، تأکید بر رویه‌ها و فرآیندهای حسابداری خلاقانه بوده است.

^۱ Marlés-Sáenz

^۲ Safta

^۳ Abed

۲-۵- پیشینه داخلی پژوهش

خسروی فرسانی و همکاران (۱۴۰۲) با موضوع، ارائه مدلی برای توسعه انگیزش حسابداران بخش عمومی، بر مبنای مدل پیشنهادی، شرایط زمینه‌ای شامل ویژگی‌های ذاتی، ویژگی‌های عملیاتی بخش عمومی و همچنین عوامل فرهنگی است، شرایط علی مدل نیز شامل عوامل ذاتی/ درونی نظیر احساس موفقیت و شایستگی در کنار عوامل بیرونی همچون پاداش سازمانی است.

حقیقت و بشیری (۱۳۹۱) تأثیر انعطاف‌پذیری مالی بر ساختار سرمایه شرکت‌ها را با در نظر گرفتن مراحل چرخه حیات (تولد، رشد، بلوغ) به روش کتاب‌سنجی بررسی می‌کند. نتایج نشان می‌دهد که شرکت‌ها در مراحل مختلف، الگوهای تأمین مالی متفاوتی دارند؛ برای مثال، شرکت‌های در مرحله رشد بیشتر از اهرم بدهی استفاده می‌کنند.

سجادی و همکاران (۱۳۹۱) به بررسی این موضوع می‌پردازد که آیا مدیران شرکت‌های بورسی از اختیارات خود در گزارشگری سود برای انتقال اطلاعات محرمانه درباره سودآوری آینده شرکت استفاده می‌کنند (که مدیریت سود کارآمد نامیده می‌شود) یا برای اهداف فرصت‌طلبانه. نتایج نشان می‌دهد که عملکرد مدیران با تعریف مدیریت سود کارآمد مطابقت دارد. همچنین، این مطالعه تأثیر عواملی مانند اندازه شرکت، قراردادهای بدهی و رشد فروش را بر نوع مدیریت سود بررسی کرده است.

۲-۶- سؤالات پژوهش

با توجه به اینکه هدف اصلی پژوهش حاضر ارائه چشم‌انداز پژوهش‌های حسابداری خلاقانه است، بر این اساس، فرضیه‌ها پژوهش به صورت زیر هستند:

- ۱- کدام موضوعات اصلی، ساختار مفهومی پژوهش‌های حسابداری خلاقانه را شکل می‌دهند؟
- ۲- در پژوهش‌های حسابداری خلاقانه، کدام موضوعات به اندازه کافی توسعه یافته و کدام در حال توسعه بوده و نیازمند مطالعات بیشتری هستند؟
- ۳- مؤثرترین مقالات، نویسندگان، مجلات و کشورها در حوزه پژوهشی حسابداری خلاقانه کدامند؟
- ۴- ساختار همکاری میان نویسندگان، مراکز پژوهشی و کشورها در انجام پژوهش‌های حسابداری خلاقانه به چه صورت بوده است؟

۳- روش پژوهش

پژوهش حاضر بر اساس رویکرد مرور ادبیات با استفاده از روش‌شناسی کتاب‌سنجی است. مقالاتی که با روش تحلیل کتاب‌سنجی تهیه می‌شوند، در تکمیل محدودیت مقالات مروری شکاف پژوهشی را برای گسترش مرزهای با ارائه تصویری کلان و ساختارند از تولیدات علمی در حوزه‌ای مشخص نشان می‌دهند. در واقع این روش یک مرور کمی ادبیات است که ساختارهای فکری و تکامل یک حوزه علمی مشخص را با توجه به مقالات بین‌المللی ترسیم می‌کند. در نهایت پژوهش حاضر بر مبنای این رویکرد، به بررسی و تحلیل روندهای پژوهشی در حوزه حسابداری خلاق در بازه زمانی ۱۹۸۶ تا ۲۰۲۵ پرداخته است. مطالعه‌های پیشین در زمینه تحلیل‌های تفسیری و کیفی معمولاً تحت تأثیر برداشت‌های ذهنی و سوگیری‌های شناختی پژوهشگران بوده‌اند، همان‌طور که آل کانوری و همکاران^۱ (۲۰۲۴) نیز به این مسئله اشاره کرده‌اند.

^۱ Al-Khoury

این پژوهش تلاش کرده است از تجزیه و تحلیل هم رویدادی برای کلمات، تجزیه و تحلیل نویسندگان، تجزیه، تحلیل هم استنادی، تحلیل‌های زوج کتاب‌شناختی و شبکه اجتماعی استفاده کند. در ادامه فلوچارت تحلیل مطالعه کتاب‌سنجی ارائه شده است:

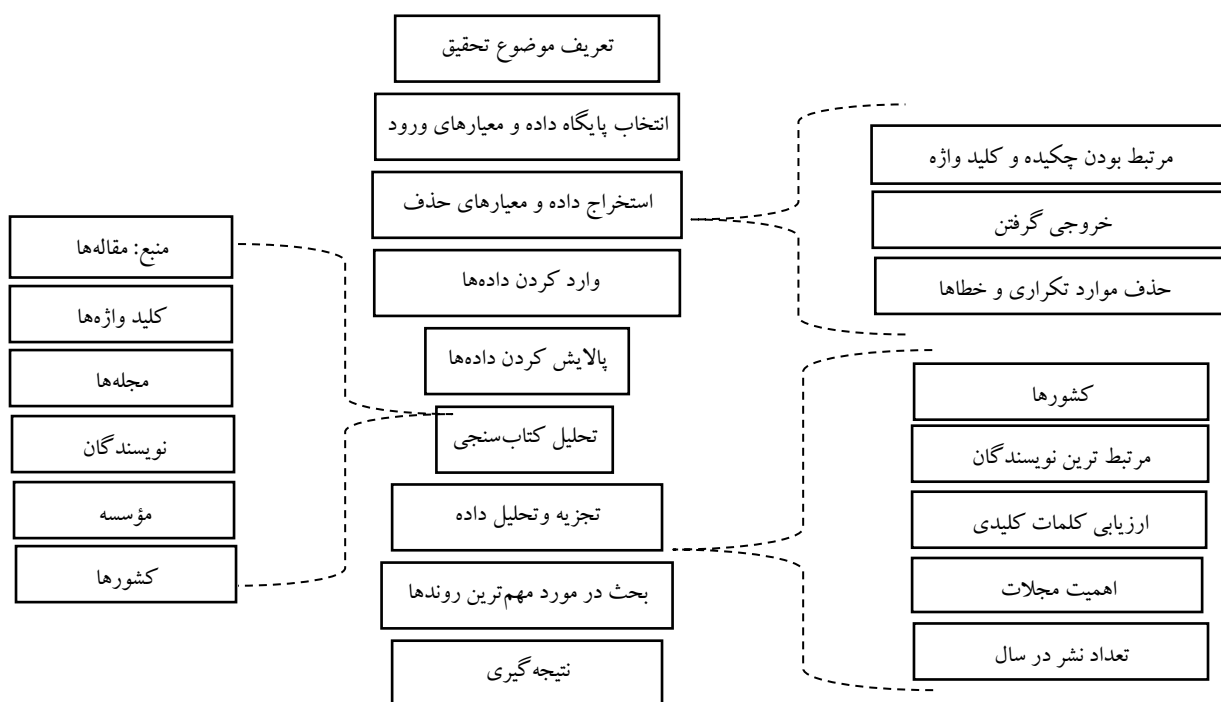
۳-۱- راهبرد جست‌وجو

در این پژوهش، به پیروی از برخی پژوهش‌های گذشته برای جستجوی مقالات از پایگاه داده‌ای اسکوپوس استفاده شده است، زیرا پایگاه داده اسکوپوس یکی از معتبرترین و غنی‌ترین منابع برای دسترسی به مقالات علمی است، بویژه زمانی که جست‌وجو با استفاده از کلیدواژه‌های دقیق و هدفمند انجام شود (رینالدی^۱، ۲۰۲۲). همچنین تمرکز بر مقالات علمی با کیفیت بالا در حوزه حسابداری خلاقانه بوده است که عمدتاً به زبان انگلیسی منتشر می‌شوند بنابراین مقالات کنفرانسی دلیل کیفیت پایین‌تر و کتاب‌ها به علت عدم ارتباط مستقیم با روند پژوهشی از تحلیل حذف شدند. نتایج این تحلیل در ادامه ارائه می‌شود. در این پژوهش، به منظور جستجوی مقالات مرتبط با حسابداری خلاق در تاریخ ۲۰ سپتامبر ۲۰۲۵ (۳۰ شهریور ۱۴۰۴) از الگوریتم جستجوی زیر استفاده شده است:

TITLE-ABS(“creative accounting”) AND (TITLE (“recent” OR progress OR review OR critical OR revisit OR advance OR highlight OR perspective OR prospect OR trends OR bibliometric OR scientometric OR insights OR over-view OR “state of the art” OR challenges OR updates)

OR ABS (progress OR review OR bibliometric OR scientometric)) AND (LIMIT-TO (SRCTYPE, “j”))

OR LIMIT-TO (SRCTYPE, “p”)) AND (LIMIT-TO (DOCTYPE, “ar”) OR LIMIT-TO (DOCTYPE, “cp”)) AND (LIMIT-TO (LANGUAGE, “English”).

شکل ۱. مسیر انجام تحقیق به صورت گرافیکی

^۱ Rinaldi

۳-۲- تجزیه و تحلیل مجموعه داده

در این پژوهش برای تحلیل داده‌های کتاب‌سنجی و واژگان کلیدی نویسندگان در ۱۸۴ مقاله از نرم‌افزار R استفاده شده است. پژوهشگران با کمک این نرم‌افزار، نقشه‌هایی بصری از آیت‌های مختلف مانند کشورها یا کلیدواژه‌ها یا نویسندگان تهیه کرده‌اند. یکی از نکات مهم در این نقشه‌ها، بررسی روابط میان آیت‌هاست. مثلاً ممکن است بین دو کشور یا دو کلیدواژه ارتباطی قوی برقرار باشد. این ارتباط با عددی به نام قدرت پیوند سنجیده می‌شود؛ عددی که هرچه بزرگ‌تر باشد، نشان‌دهنده پیوند قوی‌تر بین آن دو آیت است. در مورد کشورها، مجموع قدرت پیوندها نشان می‌دهد که یک کشور تا چه اندازه با سایر کشورها همکاری علمی داشته است. همچنین، تعداد مقالات مشترک بین دو کشور بیانگر میزان و شدت این همکاری‌هاست. در بخش کلیدواژه‌ها نیز، قدرت پیوند بین آن‌ها مشخص می‌کند که هر دو واژه چند بار در مقالات به‌طور هم‌زمان به‌کاررفته‌اند؛ این تحلیل که به آن تحلیل هم‌رخدادی کلیدواژه‌ها گفته می‌شود، به شناسایی ارتباط موضوعی میان مفاهیم مختلف کمک می‌کند.

۳-۳- بررسی هم‌تألفی بین نویسندگان

در این مطالعه که بر روی ۸۳۲ پژوهشگر انجام شد، مشخص شد که از میان آن‌ها، ۱۵۶ نفر حداقل در دو مقاله مشارکت داشته‌اند و تعداد ۴۷ کشور عضو در تحلیل همکاری‌های هم‌تألفی آنان مورد بررسی قرار گرفت. این کشورهای عضو از پنج قاره آفریقا، آمریکا، آسیا، اروپا و اقیانوسیه بودند.

۳-۴- ارزیابی هم‌رخدادی

ارزیابی هم‌رخدادی کلیدواژه‌های نویسندگان نه اصطلاحات نمایه شده در پایگاه اسکوپوس شامل ۴۷۶ کلیدواژه از ۱۸۵ مقاله منتشرشده در ۳۵ مجله بود. قبل از وارد کردن لیست کلیدواژه‌های نویسندگان به نرم‌افزار R، واژگان مترادف و عبارات هم‌خانواده مورد بررسی و یکپارچه‌سازی قرار گرفت. برای نمایش میانگین سال انتشار، تعداد وقوع و قدرت ارتباط کلیدواژه‌ها، روش نمایش ترکیبی انتخاب گردید. در این روش، رنگ هر کلیدواژه نمایانگر میانگین سال انتشار مقالاتی است که آن کلیدواژه در آن‌ها به‌کاررفته است.

۳-۵- کاربرد حسابداری خلاق

در این پژوهش، الگوهای حاصل از جست‌وجو میان موضوع اصلی هم‌رخدادی کلیدواژه‌ها و زیر موضوع تعداد کل مقالات منتشرشده مورد مقایسه قرار گرفت. به‌عنوان نمونه، کلیدواژه‌هایی مانند حسابداری خلاق هنگام تحلیل در نرم‌افزار R شمارش شده و به‌صورت بصری نمایش داده شدند تا میزان تکرار و اهمیت آن‌ها در متون علمی مشخص شود. علاوه بر این، ۶ کشور برتر از نظر تعداد مقالات منتشرشده و مؤسسات تأثیرگذار در این کشورها در زمینه کاربرد حسابداری خلاق نیز شناسایی و ارزیابی شدند. این بررسی به‌خوبی نشان می‌دهد که فعالیت علمی در این حوزه چگونه در سطح بین‌المللی توزیع شده و کدام کشورها بیشترین سهم را در تولید دانش مرتبط داشته‌اند.

۴- یافته‌ها

همان‌طور که در جدول ۱ نشان داده شده است، تقریباً تمامی مقالات منتشرشده در حوزه علوم اجتماعی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند چرا که دسته‌بندی مقالات بر اساس نظام طبقه‌بندی پایگاه داده اسکوپوس انجام شده است که در آن مقالات ممکن است در چندین حوزه علمی نمایه شوند؛ بنابراین، مشاهده برخی حوزه‌های غیر مرتبط مانند علوم

زیستی و فیزیکی، ناشی از ویژگی‌های بین‌رشته‌ای این مقالات و نحوه نمایه‌سازی آن‌ها است. از طرفی، تمرکز پژوهش حاضر به دلیل ماهیت کتاب‌سنجی آن، ارائه تصویری جامع از پراکندگی موضوعی ادبیات است.

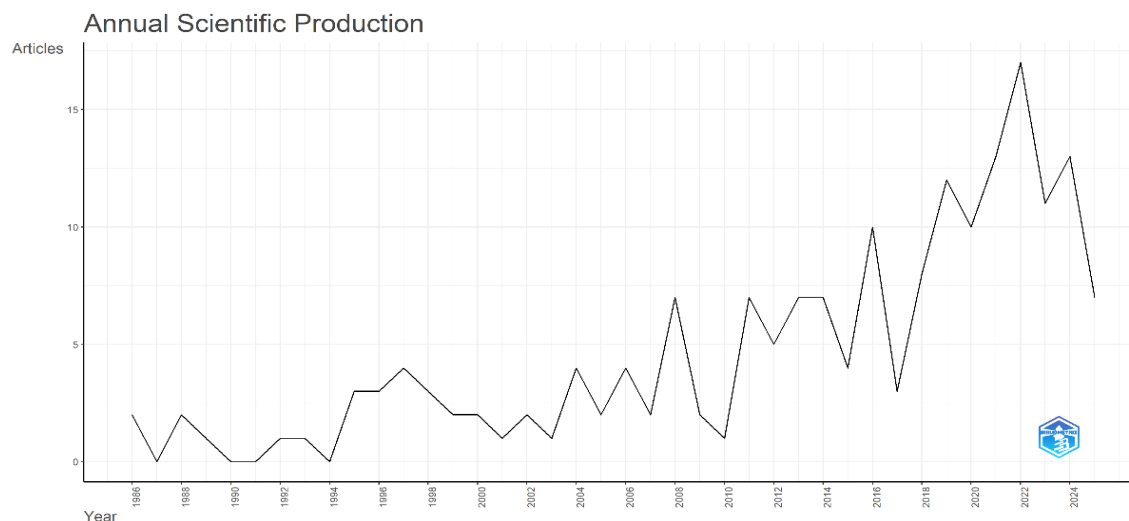
بررسی‌ها نشان می‌دهد تنها تعداد اندکی از مقالات مربوط به علوم زیستی و فیزیکی، از جمله علوم کامپیوتر، مهندسی شیمی، علوم مواد، پزشکی، روان‌شناسی، علوم زمین و سیاره‌ای، ریاضیات و پرستاری بررسی شده‌اند. تا جایی که ما اطلاع داریم، این نخستین بار است که سهم قابل‌توجهی از پژوهشگران در حوزه علوم فیزیکی و زیستی در چنین مطالعه‌ای مورد توجه قرار گرفته‌اند. برای مثال، کمترین تعداد مقالات مربوط به علوم زمین و سیاره‌ای، ریاضیات و پرستاری بوده که تنها یک مقاله را شامل می‌شود، درحالی‌که در هر یک از حوزه‌های مهندسی شیمی، علوم مواد، پزشکی و روان‌شناسی دو مقاله تحلیل شده است. همچنین، سه مقاله نیز در زمینه علوم کامپیوتر بررسی شده‌اند. برای نمونه، در حوزه‌های تجارت، مدیریت و حسابداری که زیرمجموعه علوم اجتماعی محسوب می‌شوند، در بحث پیرامون افزایش پدیده حسابداری خلاقانه در سازمان‌ها، به نظر می‌رسد اتکای چندانی به نظریه‌های برگرفته از سایر حوزه‌های علمی وجود ندارد. از آنجاکه برخی مقالات در بیش از یک دسته موضوعی قرار گرفته‌اند، تعداد کل مقالات با مجموع دسته‌بندی‌های موضوعی مطابقت کامل ندارد.

۴-۱- روند انتشار مقالات

در طول ۹۶ سال، در مجموع ۱۸۴ مقاله پژوهشی منتشر شده است (به شکل ۲ مراجعه شود). نخستین تاریخ انتشار ثبت شده به سال ۱۹۸۶ بازمی‌گردد. بین سال‌های ۲۰۰۶ تا ۲۰۰۸، به نظر می‌رسد که موضوع حسابداری خلاق به یکی از مباحث داغ پژوهشی تبدیل شده است. تعداد کل مقالات منتشر شده از چهار مورد در سال ۲۰۰۶ به نه مورد در سال ۲۰۰۸ افزایش یافته است که هم‌زمان با رشد علاقه عمومی به این حوزه بوده است. اگرچه نرخ رشد سالانه انتشار مقالات در سال ۲۰۲۱ تا ۹۰ درصد افزایش یافت، اما بین سال‌های ۲۰۱۹ تا ۲۰۲۱ این میزان بیش از دو برابر شده است. نتایج نشان می‌دهد که طی دهه گذشته، تعداد مقالات منتشر شده در حوزه حسابداری خلاق بین ۱۰ تا ۱۴ مقاله در نوسان بوده است؛ به‌طوری‌که در سال‌های ۲۰۱۸ و ۲۰۲۲ به ترتیب از ۱۰ به ۱۴ مقاله افزایش یافته است؛ بنابراین، انتظار می‌رود روند انتشار سالانه مقالات در این زمینه همچنان صعودی باشد. باین‌حال، بیشتر این مقالات با دسترسی بسته منتشر شده‌اند و در پایگاه داده اسکوپوس برای عموم قابل دسترسی نبوده‌اند. از سال ۲۰۲۲، تنها ۷ درصد از این مقالات (برابر با ۱۲ مقاله) به‌صورت متن‌باز منتشر شده‌اند. از این‌رو، انتظار می‌رود با افزایش دسترسی آزاد به این مقالات، امتیاز استنادی آن‌ها نیز به‌صورت خودکار افزایش یابد. همچنین، یافته‌ها نشان می‌دهد مقالات مورد استفاده در این مطالعه به پنج زبان مختلف منتشر شده‌اند. باین‌حال، پژوهش حاضر دامنه جستجوی خود را به مقالات منتشر شده به زبان انگلیسی که رایج‌ترین زبان در این حوزه است، محدود کرده است. در این میان، زبان اسپانیایی به‌عنوان دومین زبان پرکاربرد در زمینه حسابداری خلاق شناسایی شده، گرچه تعداد انتشارات آن تنها دو مقاله بوده است. شایان ذکر است که وقتی ناشری مقاله‌ای را به زبان غیر انگلیسی برای نمایه شدن در پایگاه اسکوپوس ارسال می‌کند، مقاله باید دارای عنوان و چکیده انگلیسی باشد. شکل ۲، روند سالانه و تجمعی انتشار مقالات علمی مرتبط با حسابداری خلاق را که از سال ۱۹۸۶ تا ۲۰۲۵ در پایگاه اسکوپوس نمایه شده‌اند، به تصویر می‌کشد.

۴-۲- روند زمانی

در راستای پاسخ به دو پرسش اول این پژوهش، کلیدواژه‌های طرح شده توسط نویسندگان مقالات مورد بررسی را به چند شیوه مختلف تجزیه و تحلیل می‌کنیم. پیش از آن مروری بر روند زمانی انتشار مقالات در حوزه حسابداری خلافتانه پرداخته می‌شود. شکل ۲ روند زمانی انتشار مقالات در حوزه حسابداری خلافتانه را در سال‌های ۱۹۸۶ تا ۲۰۲۵ نمایش می‌دهد. همان‌طور که دیده می‌شود، بیشترین تعداد مقالات در این حوزه، با ۴۸ مورد، به بازه زمانی پس از سال ۲۰۲۲ اختصاص دارد؛ بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که این حوزه مطالعاتی سال‌های اخیر روندی رو به رشد داشته است.

شکل ۲. روند زمانی انتشار مقالات در حوزه حسابداری خلافتانه را در سال‌های ۱۹۸۶ تا ۲۰۲۵

۴-۳- تجزیه و تحلیل کلید واژگان

نمودار Treemap (نقشه درختی) ابزاری گرافیکی است که با استفاده از مستطیل‌های تودرتو، توزیع فراوانی و اهمیت نسبی مفاهیم یا کلیدواژه‌ها را در یک ساختار سلسله‌مراتبی نمایش می‌دهد. این نمودار امکان درک سریع موضوعات غالب و فرعی را در بدنه پژوهش‌ها فراهم می‌سازد. شکل ۳ نشان می‌دهد که حسابداری خلاق با سهم ۲۹ درصد، پرکاربردترین و محوری‌ترین مفهوم در میان مطالعات این حوزه است و سایر موضوعات عمدتاً در ارتباط با آن شکل گرفته‌اند. پس از آن، مفاهیمی مانند مدیریت سود (۷٪)، حاکمیت شرکتی (۴٪)، صورت‌های مالی (۴٪) و گزارشگری مالی (۳٪) در رتبه‌های بعدی از نظر فراوانی قرار دارند که نشان‌دهنده تمرکز پژوهش‌ها بر پیامدهای گزارشگری غیر شفاف، رفتارهای سودجویانه و نظام‌های کنترلی است. همچنین، مفاهیمی نظیر تقلب، قواعد مالی، اخلاق حرفه‌ای، شفافیت و کنترل داخلی نیز نقش مکمل داشته و رویکرد پژوهشگران را به سوی پژوهش‌های اخلاق‌محور، نظارتی و پیشگیرانه سوق داده‌اند. در کنار این مفاهیم غالب، موضوعاتی چون بخش دولتی، فرار مالیاتی، ورشکستگی، استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی (IFRS) و نظام بانکی دیده می‌شود که اگرچه در حاشیه قرار دارند، اما ظرفیت بالایی برای رشد پژوهشی در مطالعات آینده دارند.

در جدول ۱ دو شاخص تجزیه و تحلیل شبکه یعنی مرکزیت بینایی و مرکزیت نزدیکی ارائه شده است. مرکزیت بینایی نشان می‌دهد که یک گره چند مرتبه کوتاه‌ترین مسیر اتصال را بین دو گره دیگر فراهم می‌کند و دارای نقش مهم‌تری در انتقال اطلاعات و دانش در شبکه تحقیق است. مرکزیت نزدیکی فاصله یک گره از سایر گره‌ها را نشان می‌دهد به عبارت دیگر آن کلیدواژه دارای نزدیک‌ترین ارتباط با سایر کلیدواژه است و بیشترین تأثیر را بر جریان موضوعی پژوهش دارد. بر اساس داده‌های جدول ۱ کلیدواژه‌های حسابداری اخلاقانه، مدیریت سود، گزارشگری مالی بیشترین تأثیر بر جریان موضوعی حوزه پژوهش حسابداری اخلاقانه دارا هستند و بالاترین سهم را در انتقال دانش در این شبکه پژوهش دارند. لازم به ذکر است که در تحلیل موضوعات، برخی مفاهیم ممکن است دارای هم‌پوشانی نسبی باشند. با این حال، این امر ناشی از ماهیت تحلیل کتاب‌سنجی و استخراج کلیدواژه‌ها از ادبیات علمی است. در این روش، هر کلیدواژه بر اساس کاربرد مستقل آن در مقالات شناسایی و تحلیل می‌شود. از این رو، مفاهیمی مانند حسابداری اخلاقانه، مدیریت سود و هموارسازی سود علی‌رغم ارتباط مفهومی، به صورت مجزا در نظر گرفته شده‌اند تا ساختار مفهومی حوزه با دقت بیشتری تبیین شود.

جدول ۱. دو شاخص تجزیه و تحلیل شبکه یعنی مرکزیت بینایی و مرکزیت نزدیکی

ردیف	گره	خوشه	مرکز بینایی	مرکز نزدیکی
۱	حسابداری اخلاقانه	قرمز	۳۰۱/۵۸	۰/۰۳۲
۲	مدیریت سود	قرمز	۲۵/۹۷	۰/۰۲۰
۳	گزارشگری مالی	قرمز	۲۵/۴۴	۰/۰۲۰
۴	هموارسازی سود	قرمز	۰/۰۰	۰/۰۱۹
۵	تقلب	قرمز	۰/۰۰	۰/۰۱۹
۶	مقررات مالی	قرمز	۰/۰۰	۰/۰۱۹

۴-۵- موضوعات داغ روز

در شکل ۵ و جدول ۲ موضوعات داغ روز بر اساس نخستین سال ظهور کلیدواژه، آخرین سال نمایش آن و میانه آن‌ها نمایش داده شده‌اند. بر اساس این نتایج کلیدواژه‌های گزارشگری مالی، مدیریت سود بیانگر موضوعات داغ فعلی هستند که در میان دانشگاهیان مورد توجه هستند؛ بنابراین می‌توان پیش‌بینی کرد در سال‌های آینده، پژوهش‌ها بیشتر به سمت این دو موضوع باشد؛ زیرا این موضوعات، پس از حسابداری اخلاقانه، بالاترین میزان فراوانی را داشته و در یک بازه زمانی طولانی و به صورت پیوسته تا سال‌های اخیر مورد توجه قرار گرفته‌اند.

۴-۶- نقشه شماتیک کلیدواژه‌های نویسنده‌گان

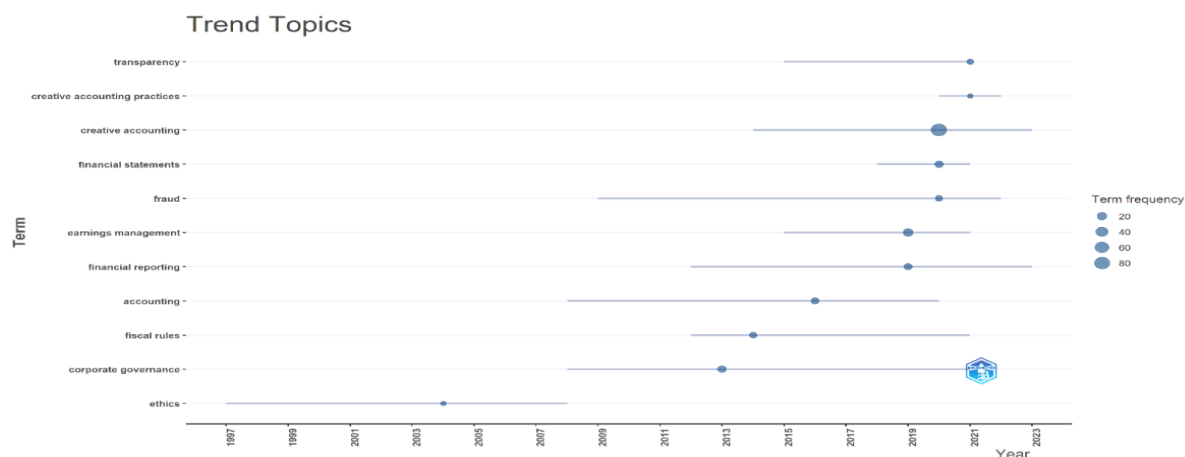
تجزیه و تحلیل دیگری که می‌توان بر اساس آن ساختار مفهومی یک حوزه پژوهشی را شناسایی کرد ترسیم نقشه شبکه‌ای (نقشه راه موضوعی) کلیدواژه‌هاست. هنگامی که از تجزیه و تحلیل هم‌رخدادی کلیدواژه‌ها برای نقشه‌برداری علوم استفاده شود، می‌توان خوشه‌ای از کلیدواژه‌ها و پیوندهای متقابل آن‌ها به سمت یک موضوع را در نظر گرفت (کوبو^۱ و همکاران، ۲۰۱۱). این نقشه شماتیک بر اساس دو شاخص اصلی مرکزیت و تراکم (چگالی) ترسیم می‌شود؛ به گونه‌ای که مرکزیت میزان ارتباط یک شبکه با سایر شبکه‌ها و در نتیجه اهمیت نسبی یک موضوع در ساختار کلی حوزه را نشان می‌دهد، درحالی‌که تراکم بیانگر انسجام و قدرت درونی شبکه است. ترکیب این دو شاخص موجب تقسیم‌بندی موضوعات در نقشه استراتژیک به چهار ناحیه می‌شود. نخست، موضوعات کلیدی (ربع بالا-راست) که به دلیل مرکزیت و تراکم بالا نقش محوری در توسعه و جهت‌دهی حوزه دارند؛ دوم، موضوعات بسیار توسعه یافته اما منزوی (ربع بالا-

^۱ Cobo

چپ) که با وجود انسجام درونی بالا، ارتباط محدودی با سایر حوزه‌ها برقرار می‌کنند؛ سوم، موضوعات نوظهور یا در حال افول (ربع پایین-چپ) که به دلیل ضعف در مرکزیت و تراکم در حاشیه قرار گرفته و یا در آینده رشد خواهند کرد یا از چرخه پژوهش کنار خواهند رفت؛ و چهارم، موضوعات پایه یا بنیادین (ربع پایین-راست) که با برخورداری از اهمیت بنیادی، به‌عنوان زیربنای توسعه علمی شناخته می‌شوند و مسیر رشد آینده پژوهش‌ها را شکل می‌دهند.

جدول ۲. موضوعات داغ روز بر اساس نخستین سال ظهور کلیدواژه، آخرین سال نمایش آن و میانه آن‌ها

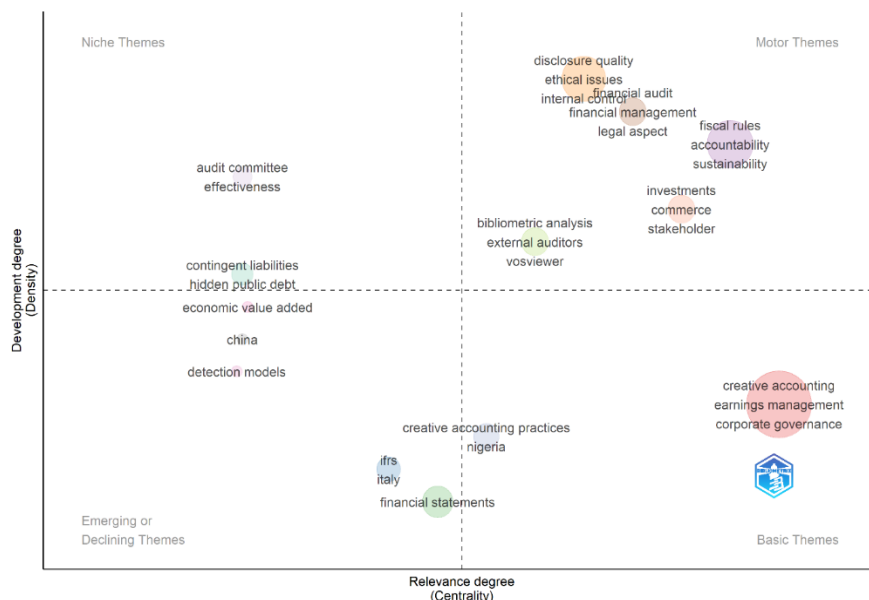
موضوع	تکرار	اولین سال ظهور	سال میانه	آخرین سال نمایش
گزارشگری مالی	۱۰	۲۰۱۲	۲۰۱۹	۲۰۲۳
حسابداری خلاقانه	۸۴	۲۰۱۴	۲۰۲۰	۲۰۲۳
تقلب	۸	۲۰۰۹	۲۰۲۰	۲۰۲۲
رویه‌های حسابداری خلاقانه	۵	۲۰۲۰	۲۰۲۱	۲۰۲۲
حاکمیت شرکتی	۱۳	۲۰۰۸	۲۰۱۳	۲۰۲۱
قواعد مالی	۸	۲۰۱۲	۲۰۱۴	۲۰۲۱
مدیریت سود	۲۱	۲۰۱۵	۲۰۱۹	۲۰۲۱
صورت‌های مالی	۱۱	۲۰۱۸	۲۰۲۰	۲۰۲۱
شفافیت	۶	۲۰۱۵	۲۰۲۱	۲۰۲۱
حسابداری	۱۰	۲۰۰۸	۲۰۱۶	۲۰۲۰
اخلاق	۵	۱۹۹۷	۲۰۰۴	۲۰۰۸

شکل ۵. موضوعات داغ روز بر اساس نخستین سال ظهور کلیدواژه، آخرین سال نمایش آن و میانه آن‌ها

بر اساس شکل ۶ در ربع بالا-راست (Motor Themes) مفاهیمی مانند کیفیت افشا، مسائل اخلاقی، کنترل داخلی، شفافیت، پاسخگویی، تصمیم‌گیری، سرمایه‌گذاری و حسابرسی مستقل هستند. این واژگان نشان می‌دهند که تمرکز پژوهش‌ها به‌طور جدی بر ارتقای شفافیت، مسئولیت‌پذیری سازمانی و حاکمیت مالی و نظارت حرفه‌ای قرار دارد و به‌عنوان مفاهیم پیش‌ران شناخته می‌شوند که نقش مهمی در توسعه و هدایت حوزه پژوهشی ایفا می‌کنند. در ربع بالا-چپ (Niche Themes) موضوعاتی قرار دارند که به‌رغم انسجام و توسعه درونی بالا، ارتباط محدودی با سایر حوزه‌ها دارند. ازجمله این مفاهیم می‌توان به اثربخشی، کمیته حسابرسی و بدهی احتمالی و قوانین و مقررات مالی اشاره کرد. این موضوعات اغلب در حوزه‌های تخصصی و محدود مورد استفاده قرار می‌گیرند و در حالی که به‌خوبی پردازش شده‌اند، هنوز نتوانسته‌اند نقش محوری در ساختار کلی پژوهش ایفا کنند.

در ربع پایین - چپ (Emerging or Declining Themes)، مفاهیمی مانند مدل‌های کشف تقلب، استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی، صورت‌های مالی و ارزش افزوده اقتصادی در این دسته جای می‌گیرند. این موضوعات در حال حاضر جایگاه پایداری در ادبیات علمی ندارند، اما ممکن است در آینده با رشد توجه پژوهشگران، مسیر متفاوتی را طی کنند یا به تدریج از حوزه مطالعاتی حذف شوند. در نهایت، ربع پایین - راست (Basic Themes) شامل موضوعاتی از جمله حسابداری خلاق، مدیریت سود، حاکمیت شرکتی اشاره کرد. این مفاهیم به عنوان زیرساخت اصلی مطالعات حوزه، بستری برای توسعه موضوعات کلیدی و پیشرفته تر فراهم می‌سازند و در آینده نیز نقشی تعیین کننده در جهت گیری پژوهش‌ها خواهند داشت.

شکل ۶. نقشه شماییک کلیدواژه‌های نویسنده‌گان

۴-۷- تحلیل مقالات، نویسندگان، مجلات و کشورها

به منظور پاسخ به پرسش سوم این پژوهش، مبتنی بر شناخت مؤثرترین مقالات، نویسندگان، مجلات، مراکز پژوهشی و کشورها در حوزه پژوهش‌های حسابداری خلاقانه، تجزیه و تحلیل‌هایی صورت گرفت که نتایج آن‌ها در ادامه ارائه می‌شود.

۴-۷-۱- تأثیرگذارترین مقالات

از مجموع ۱۸۴ مقاله مورد بررسی، ده مقاله پر استناد برتر در بازه زمانی سی‌ونه سال از ۱۹۸۶ تا ۲۰۲۵ در جدول ۳ نمایش داده شده است. همان‌طور که دیده می‌شود مقاله برانت (۲۰۱۲) با عنوان «حسابداری خلاق یا تخریب خلاق؟ رشد بهره‌وری در سطح شرکت در تولید چین» با ۳۱۲۵ استناد در صدر این فهرست قرار دارد. مقاله نشان می‌دهد رشد بهره‌وری چین حاصل ورود بنگاه‌های تولیدی کارآمد و خروج بنگاه‌های ناکارآمد است که حسابداری خلاقانه با کاهش شفافیت می‌تواند باعث تحریف‌های مالی و کاهش ارتقای کیفیت گزارشگری به عبارتی تخریب خلاق شود و مقاله مایلسی-فرتی^۱ (۲۰۰۴) با عنوان «خوب، بد یا زشت؟ در مورد اثرات قوانین مالی با حسابداری خلاقانه» با ۶۵۱ استناد اثر قوانین مالیاتی را در شرایطی بررسی می‌کند که دولت‌ها برای رسیدن به اهداف بودجه‌ای از حسابداری خلاق استفاده می‌کنند و یافته‌های مقاله نشان می‌دهد شفافیت بیشتر موجب کاهش حسابداری خلاق و مؤثرتر شدن قوانین مالیاتی می‌شود. همچنین کلیدواژه‌های گزارشگری مالی، قواعد مالی و شفافیت از کلیدواژه‌های پرتکرار این مقاله‌ها است.

¹ Milesi-Ferretti

۴-۷-۲- تأثیرگذارترین نویسندگان

در جدول ۴، ده نویسنده برتر دارای بیشترین استناد نشان دادند. همان‌طور که مشاهده می‌شود، لورن (دانشگاه تورنتو)، یوهانس (دانشگاه ک.ی. گوون) و ییفان (دانشگاه چینی هنگ‌کنگ) با ۱۴۵۷ استناد، تأثیرگذارترین نویسندگان در این حوزه پژوهشی هستند. به لحاظ کمیت پژوهش، شاه اتول از دانشگاه لندن با پنج مقاله و ۱۲۴ استناد به‌عنوان نویسنده برتر این حوزه شناسایی می‌شود.

جدول ۳. تأثیرگذارترین مقالات

مقاله	نویسنده اول، سال	مجله	استناد
حسابداری خلاق یا تخریب خلاق؟ رشد بهره‌وری در سطح شرکت در تولید چین	برندت ^۱ (۲۰۱۲)	Journal of Development Economics	۳۱۲۵
خوب، بد یا زشت؟ در مورد اثرات قوانین مالی با حسابداری خلاقانه	مایلسی-فرتی ^۲ (۲۰۰۴)	Journal of Public Economics	۶۵۱
دست‌کاری حساب‌ها: مروری بر ادبیات و چارچوب مفهومی پیشنهادی	استولوی ^۳ (۲۰۰۴)	Review of Accounting and Finance	۵۵۵
کسری‌ها چه چیزی در مورد بدهی به ما می‌گویند؟ شواهد تجربی در مورد حسابداری خلاق با قوانین مالی در اتحادیه اروپا	فون هاگن ^۴ (۲۰۰۶)	Journal of Banking & Finance	۴۳۲
ارتباط ارزشی جریان‌های حسابداری مازاد کثیف بریتانیا	اوهانلون ^۵ (۱۹۹۹)	The British Accounting Review	۳۰۲
شهروندان، قانون‌گذاران و افشای اطلاعات اجرایی: عوامل سیاسی تعیین‌کننده شفافیت مالی	ونر ^۶ (۲۰۱۳)	World Development	۲۷۳
حسابداری خلاقانه: دیدگاهی انتقادی در مورد روش مبتنی بر بازار برای گزارش انتشار گازهای گلخانه‌ای برق خریداری‌شده	برندر ^۷ (۲۰۱۸)	Energy Policy	۱۹۲
فقط بحث یونان نیست: سیاست داخلی، شفافیت و ترفندهای مالی در اروپا	آلت ^۸ (۲۰۱۴)	British Journal of Political Science	۱۶۱
حسابداری تعهدی خلاقانه در بخش عمومی: «شیردوشی» از شرکت‌های آب برای ایجاد تعادل در بودجه‌ها و حساب‌های شهرداری	ویناری ^۹ (۲۰۰۸)	Financial accountability & management	۱۶۰
رعایت خلاقانه در گزارشگری مالی	شاه ^{۱۰} (۱۹۹۶)	Accounting, Organizations and Society	۱۵۹

جدول ۴. ده نویسنده برتر دارای بیشترین استناد

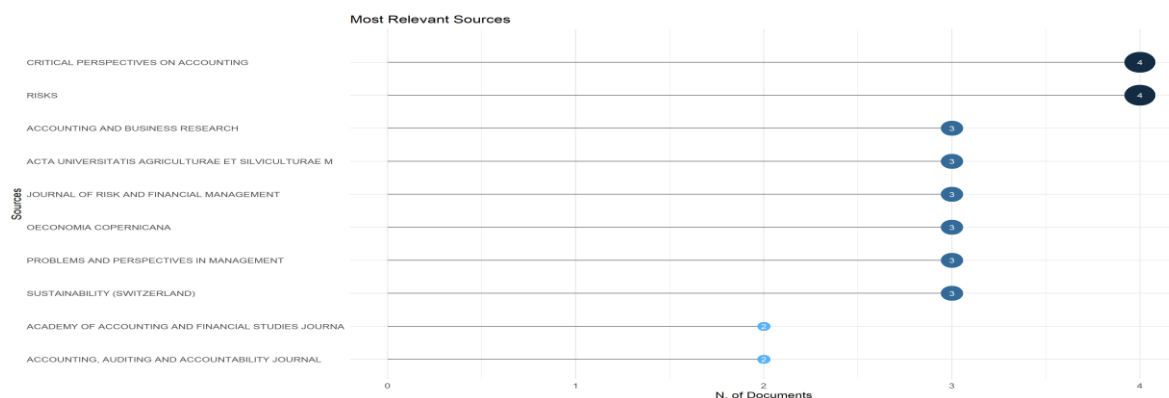
نویسنده	دانشگاه	کل مقالات	کل استنادات
لورن برندت	University of Toronto	۱	۱۴۵۷
یوهانس ون بیزبروک ^{۱۱}	KU Leuven	۱	۱۴۵۷
ییفان ژانگ ^{۱۱}	Chinese University of Hong Kong	۱	۱۴۵۷
گونترام بی ولف ^{۱۲}	University of Brussels	۲	۲۰۴
یواخیم ونر	London School of Economics and Political Science	۲	۱۹۲
جیان ماریا مایلسی-فرتی	Hutchins Center	۱	۱۸۶
گاتان برتون ^{۱۳}	University of Western Brittany	۲	۱۵۳
یورگن فون هاگن	University of Bonn	۱	۱۴۳
آتل ک شاه	University of London	۵	۱۲۴
پائولو د رنتزیو ^{۱۴}	Getulio Vargas Foundation	۱	۱۱۰

۴-۷-۳- مجلات پیشرو

در شکل ۶، ده مجله برتر در حوزه حسابداری خلاقانه در بازه زمانی سی‌ونه‌ساله از ۱۹۸۶ تا ۲۰۲۵ بر اساس تعداد مقالات نمایش داده شدند. همان‌طور که مشاهده می‌شود، مجله دیدگاه‌های انتقادی در حسابداری از آمریکا و مجله

¹ Brandt² Stolowy³ Von Hagen⁴ O'HANLON⁵ Wehner⁶ Brander⁷ Alt⁸ Vinnari⁹ Shah¹⁰ Van Biesebroeck¹¹ Zhang¹² Wolff¹³ Breton¹⁴ De Renzio

ریسک از سوئیس به عنوان مولدترین مجلات هستند. لازم به بیان است که بر اساس کیفیت مجله، مجله دیدگاه‌های انتقادی در حسابداری دارای اعتبار بیشتری است.

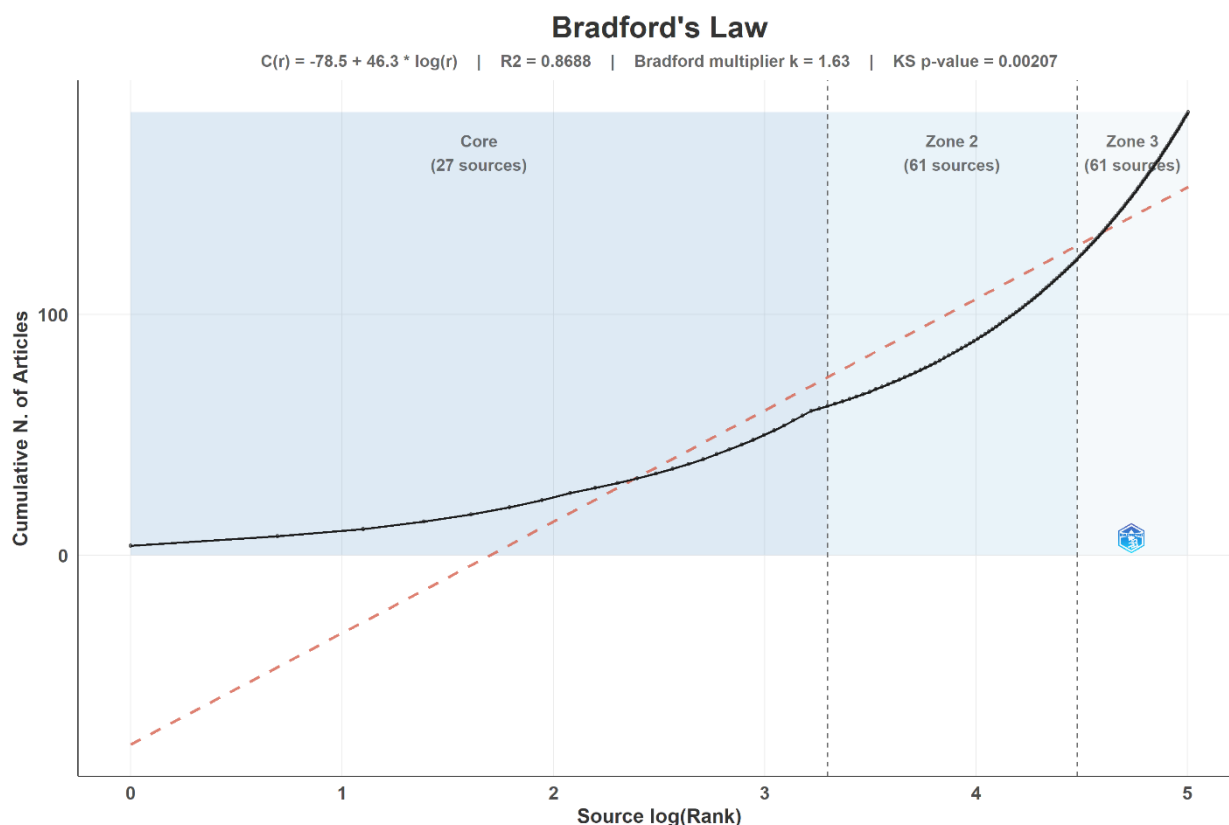

شکل ۶. ده مجله برتر در حوزه حسابداری خلافاً در بازه زمانی سی و نه ساله از ۱۹۸۶ تا ۲۰۲۵

۴-۸- تحلیل مجلات هسته برادفورد و ملاحظات اعتبارسنجی آنها

شکل مربوط به «منابع هسته بر اساس قانون برادفورد» الگوی توزیع مجلات منتشرکننده مقالات حوزه مورد مطالعه را نشان می‌دهد. قانون برادفورد بیان می‌کند که در یک حوزه علمی، بخش عمده‌ای از مقالات معمولاً در تعداد محدودی از مجلات هسته منتشر می‌شود و سایر مقالات در تعداد بیشتری از مجلات پیرامونی پراکنده‌اند. در این شکل، محور افقی لگاریتم رتبه منابع و محور عمودی تعداد تجمعی مقالات را نشان می‌دهد. خط سیاه بیانگر توزیع واقعی منابع در داده‌های پژوهش و خط قرمز نقطه چین نشان‌دهنده الگوی برازش شده قانون برادفورد است. همچنین خطوط عمودی نقطه چین مرز میان سه ناحیه برادفورد را مشخص می‌کنند. نتایج نشان می‌دهد که ناحیه اول یا هسته شامل ۲۷ منبع است، در حالی که نواحی دوم و سوم هر یک شامل ۶۱ منبع هستند. این الگو نشان می‌دهد که تولیدات علمی حوزه مورد مطالعه در تعداد محدودی از مجلات متمرکز شده، اما در ادامه در میان منابع متعدد پراکنده شده است. نزدیکی نسبی خط سیاه به خط برازش نیز بیانگر همخوانی قابل قبول داده‌ها با الگوی نظری قانون برادفورد است. برازش قانون برادفورد با داده‌ها نسبتاً مناسب است ($R^2=0.86$) و ضریب برادفورد ($k=1/63$) نشان‌دهنده تمرکز منابع در چند مجله هسته‌ای و پراکندگی تدریجی در سایر مجلات است.

با توجه به شناسایی ناحیه اول برادفورد به عنوان هسته منابع علمی قرار گرفتن یک مجله در این ناحیه الزاماً به معنای اعتبار علمی مطلق یا کیفیت بالاتر آن نیست، بلکه نشان‌دهنده تمرکز انتشار مقالات مرتبط در مجموعه داده استخراج شده از پایگاه اسکوپوس است. بنابراین، نتایج مربوط به مجلات، کشورها و سایر شاخص‌های کتاب‌سنجی در این پژوهش باید در چارچوب داده‌های اسکوپوس و شاخص‌های به کاررفته تفسیر شود و لزوماً بیانگر برتری علمی مطلق، کیفیت واقعی پژوهش‌ها یا انطباق کامل با واقعیت بیرونی نیست.

شکل ۱۱. تحلیل مجلات هسته برادفورد و ملاحظات اعتبارسنجی آن‌ها

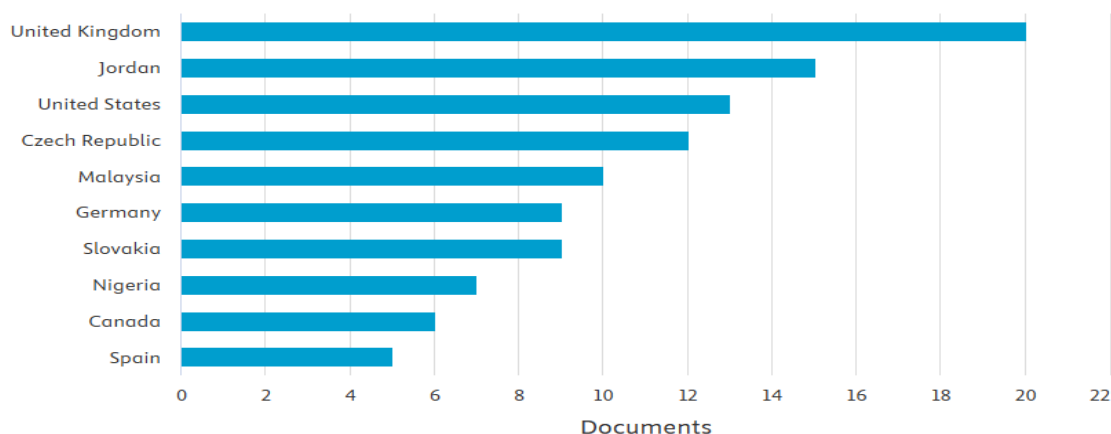
۴-۹- ده کشور پیشرو

شکل ۷، ده کشوری را به نمایش می‌گذارد که پژوهشگران آن بیشترین مقالات را در حوزه حسابداری خلافتانه منتشر کرده‌اند. همان‌طور که مشاهده می‌شود بریتانیا با اختلاف قابل توجهی در رتبه اول قرار دارد و بیشترین سهم را از تولید اسناد علمی درباره حسابداری خلافتانه به خود اختصاص داده است. پس از بریتانیا، کشورهای اردن، ایالات متحده، جمهوری چک همگی با انتشارات قابل توجه در جایگاه‌های بعدی قرار دارند. این توزیع بیانگر توجه بین‌المللی و گسترده به موضوع حسابداری خلافتانه خصوصاً در اروپا، آسیا و آمریکای شمالی است. شایان ذکر است که نتایج مربوط به جایگاه کشورها، از جمله اردن و جمهوری چک، بر اساس داده‌های استخراج شده از پایگاه اسکوپوس است و همان‌گونه که در قسمت تحلیل مجلات هسته برادفورد گفته شد شاخص‌های کتاب‌سنجی به کاررفته در این پژوهش، مانند تعداد مقالات، استنادها و میزان مشارکت علمی نباید به عنوان بیانگر برتری علمی مطلق یا انطباق کامل با واقعیت بیرونی تفسیر شوند، بلکه بازتاب‌دهنده الگوهای مشاهده شده در مجموعه داده مورد بررسی هستند. همچنین، تفاوت‌های میان کشورها ممکن است تحت تأثیر عواملی مانند نظام‌های قانون‌گذاری، سطح توسعه یافتگی، ساختارهای نهادی، ظرفیت پژوهشی و ویژگی‌های فرهنگی قرار گیرد. بررسی علی این عوامل خارج از دامنه پژوهش حاضر است و می‌تواند در پژوهش‌های آینده مورد توجه قرار گیرد.

همچنین تسلط بریتانیا بر حوزه حسابداری خلافتانه ریشه در چند عامل تاریخی و ساختاری دارد که باعث شده این کشور هم نویسنده پرکار و هم بیشترین اسناد علمی را در این حوزه داشته باشد، از نظر سابقه تاریخی مفاهیم و مطالعات اولیه حسابداری خلافتانه نخستین بار در ادبیات آنگلوساکسون خصوصاً در بریتانیا مطرح شد همچنین از نظر ساختاری محیط مقرراتی بریتانیا مکرراً دچار تحول شده و این بستر پژوهشی غنی مخصوصاً در تحلیل پیامدهای حسابداری خلافتانه به وجود آورده است.

جدول ۵. ده مجله برتر ناحیه اول قانون برادفورد بر اساس رتبه و فراوانی مقالات

مجله	رتبه	فراوانی	فراوانی تجمعی	ناحیه	چارک اسکوپوس
Critical Perspectives on Accounting	۱	۴	۴	ناحیه ۱	Q ₁
Risks	۲	۴	۸	ناحیه ۲	Q ₂
Accounting and Business Reserch	۳	۳	۱۱	ناحیه ۳	Q ₁
Ac Ta Unnersita Tis Agricul Turae Et Silviciil Trae Mendelanae Brunensis	۴	۳	۱۴	ناحیه ۴	Q ₃
Journal of Risk and Financial Management	۵	۳	۱۷	ناحیه ۵	Q ₂
Oeconomia Copernicana	۶	۳	۲۰	ناحیه ۶	Q ₁
Problems and Perspec Tives In Management	۷	۳	۲۳	ناحیه ۷	Q ₂
Sustanabilty (Switzerland)	۸	۳	۲۶	ناحیه ۸	Q ₁
Acaemy of Accounting and Financial Studies Journal	۹	۲	۲۸	ناحیه ۹	نامشخص
Accounting Auditing and Accountability Journal	۱۰	۲	۳۰	ناحیه ۱۰	Q ₁

شکل ۷. نمایش ده کشوری که پژوهشگران آن بیشترین مقالات را در حوزه حسابداری خلاقانه منتشر کرده‌اند

۴-۱۰- تجزیه و تحلیل شبکه‌های همکاری

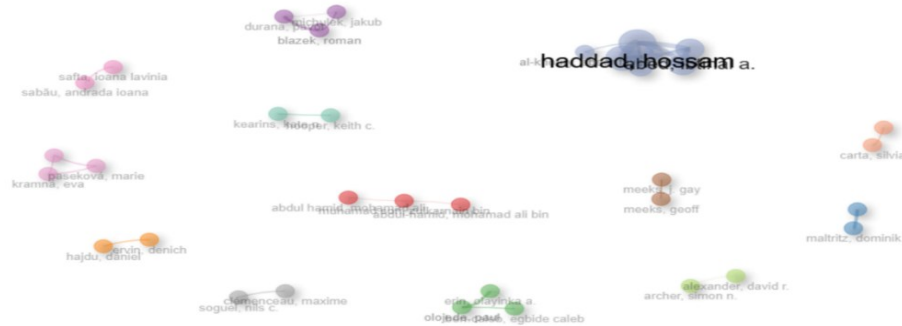
آگاهی از شبکه‌های همکاری علمی در هر حوزه پژوهشی، دسترسی به منابع مالی، تخصص‌ها و افراد متخصص را تسهیل کرده و موجب افزایش بهره‌وری می‌شود. این امر پژوهشگران را از انزوای خارج ساخته و همکاری‌ها و ارتباطات علمی را ارتقا می‌بخشد. ساختار همکاری میان نویسندگان، مراکز پژوهشی و کشورها در پژوهش‌های حسابداری خلاقانه، از طریق ترسیم شبکه‌های همکاری میان آن‌ها مشخص می‌شود. در این شبکه‌ها، گره‌ها نشانگر پژوهشگران (شامل نویسندگان، مراکز پژوهشی و کشورها) و یال‌ها یا همان خطوط میان گره‌ها، بیانگر ارتباط میان پژوهشگران هستند (گو^۱ و همکاران، ۲۰۲۱). شبکه‌های همکاری به شرح زیر شناسایی شده‌اند:

۴-۱۱- شبکه همکاری نویسندگان

در شبکه همکاری نویسندگان نمایش داده شده در شکل ۸، ۱۳ خوشه همکاری مشخص شده که هر خوشه بیانگر گروهی از نویسندگان است که با به‌طور مستقیم در انتشار مقالات همکاری داشته، یا به‌طور غیرمستقیم و به‌واسطه همکار مشترک در ارتباط با یکدیگر هستند. در این شبکه بزرگ‌تر بودن گره (نام نویسنده) بیانگر شبکه همکاری بزرگ‌تر و پرکارتر بودن نویسنده نسبت به سایرین است و نتیجه نشان می‌دهد که از میان ۱۳ خوشه همکاری نویسندگان، خوشه آبی

¹ Gu

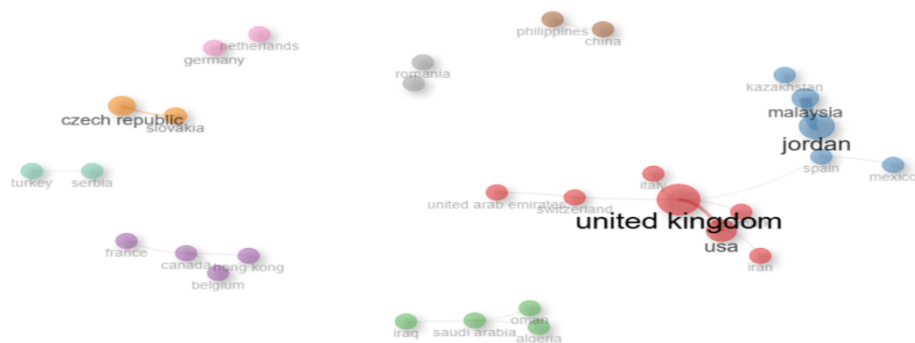
نسبت به سایرین نویسندگان بیشتری را شامل شده که این بیانگر همکاری خوب میان آنهاست. در خوشه آبی که به همکاری حداد، احمد، ابوبکر، حسین، الخمیسی، علیمبایدن مربوط می‌شود که بررسی عوامل تعیین‌کننده حسابداری خلاق و کیفیت گزارشگری مالی در چند پژوهش مورد مطالعه قرار گرفته است.

شکل ۸. شبکه همکاری نویسندگان

۴-۱۲- شبکه همکاری کشورها

در شکل ۹ خوشه در شبکه همکاری کشورها مشاهده می‌شود که گروه‌بندی کشورها را بر اساس نزدیکی و ارتباطات علمی به صورت خوشه‌های رنگی و فاصله‌ای نمایش می‌دهد. هر گره نماینده یک کشور است و هر خط نشان‌دهنده همکاری بین‌المللی علمی میان کشورها است. از این میان خوشه‌های قرمز و آبی، رنگ که به ترتیب با ۷ و ۵ کشور همکاری، بزرگ‌ترین شبکه ارتباطی میان کشورها را به خود اختصاص داده‌اند. سبز) رخ داده است. کشورهای (بریتانیا، ایالات متحده آمریکا، ایران، ایتالیا، امارات متحده عربی، دانمارک) در خوشه قرمز و کشورهای (اردن، مالزی، اسپانیا، مکزیک، قزاقستان، عراق) در خوشه آبی جای دارند. در میان کشورهای خوشه قرمز و آبی، به ترتیب کشورهای بریتانیا و اردن استرالیا تأثیر بیشتری بر شبکه همکاری دارند. نکته جالب این است که بیشترین همکاری‌های علمی در زمینه پژوهش‌های حسابداری خلاقانه در خوشه قرمز مشاهده می‌شود که دلیل مهم آن گرایش عمده محققان کشورهای مذکور به استفاده از نظام آنگلو- ساکسونی در حسابداری است. این نظام به دلیل نقش برجسته‌اش در حسابداری بین‌المللی، باعث شده پژوهشگران گرایش به مشارکت بین‌المللی داشته باشند.

شکل ۹. شبکه همکاری کشورها

۴-۱۳- شبکه همکاری مراکز پژوهشی

شبکه همکاری سازمان‌ها و مراکز پژوهشی در مطالعات حوزه حسابداری خلاقانه در شکل ۱۰ به نمایش کشیده شده است. همان‌طور که دیده می‌شود از میان ۴ خوشه در این شکل، همکاری دو خوشه قرمز و سبز بیشترین تعداد مراکز پژوهشی همکار را نشان می‌دهند. در خوشه قرمز، (دانشگاه الاهلیه امان، دانشگاه البلقاء، دانشگاه آل‌البیت) با یکدیگر در ارتباط هستند و در خوشه سبز (مدرسه کسب و کار بین‌المللی ازمان هاشم، دانشگاه زرقاء، دانشگاه خاورمیانه اردن) همکاری علمی با یکدیگر داشته‌اند. بررسی نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که اکثر مؤسسات مورد بررسی از کشور اردن هستند.

شکل ۱۰. شبکه همکاری سازمان‌ها و مراکز پژوهشی در مطالعات حوزه حسابداری خلاقانه

۵- نتیجه‌گیری و پیشنهادها

انجام یک بررسی جامع از ادبیات «حسابداری خلاقانه» با توجه به اهمیت این موضوع و تنوع و تعداد مقالات منتشر شده، می‌تواند راهنمایی ارزشمند برای پژوهشگران و متخصصان حرفه‌ای فراهم آورد. هدف اصلی این پژوهش، مرور و تحلیل نظام‌مند ادبیات موجود در این حوزه است. در این راستا، تمرکز پژوهش بر شناسایی الگوهای پرتکرار، مقالات، مجلات، نویسندگان و کشورهای تأثیرگذار و نیز استخراج شبکه‌های همکاری میان نویسندگان، مراکز پژوهشی و کشورهای طی دوره‌ای ۳۹ ساله (۱۹۸۶ تا ۲۰۲۵) قرار دارد. به‌منظور تحقق این هدف، ابتدا مقالات مرتبط با موضوع حسابداری خلاقانه از پایگاه داده اسکوپوس استخراج شد. سپس مراحل پالایش داده‌ها شامل انتخاب دقیق مقالات بر اساس محتوا و چکیده، حذف موارد تکراری و یکسان‌سازی کلیدواژه‌ها انجام گرفت تا دقت و انسجام تحلیل‌ها افزایش یابد. در نهایت، با بهره‌گیری از رویکرد مرور ادبیات مبتنی بر محاسبات و روش کتاب‌سنجی و با استفاده از بسته Bibliometrix در محیط R، روندهای پژوهشی این حوزه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

نتایج بررسی مقالات منتشر شده در حوزه حسابداری اخلاقانه نشانگر روند رو به افزایش تولیدات علمی در حوزه مذکور است. طوری که بیشترین تعداد مقالات در این حوزه، با ۴۸ مورد، به بازه زمانی پس از سال ۲۰۲۲ اختصاص دارد بنابراین می‌توان انتظار افزایش پژوهش‌های بیشتر در این حوزه را داشت. در پاسخ به پرسش اول پژوهش که به دنبال شناسایی موضوعات اصلی و ساختار مفهومی پژوهش‌های حسابداری اخلاقانه است، تجزیه و تحلیل‌ها نشان داد که افزون بر کلیدواژه‌های محور اصلی پژوهش از قبیل حسابداری اخلاق، مدیریت سود، حاکمیت شرکتی که انتظار می‌رود پرتکرارترین کلیدواژه‌ها باشند. افزون بر این مفاهیم کیفیت افشا، مسائل اخلاقی، کنترل داخلی، شفافیت، پاسخگویی، قوانین و مقررات پرتکرارترین مفاهیم در این حوزه را تشکیل می‌دهد. تکرار این کلیدواژه‌ها در مقالات منتشر شده در این حوزه می‌تواند بیانگر این واقعیت باشد که این مفاهیم اجزای تعریف نظری حسابداری اخلاقانه را تشکیل می‌دهند.

پرسش دوم این پژوهش به دنبال شناسایی موضوعات به‌اندازه کافی توسعه یافته و همچنین موضوعات در حال توسعه بوده و نیازمند بررسی بیشتر در حوزه حسابداری اخلاقانه است. نتایج تجزیه و تحلیل‌ها نشان داد که موضوعاتی مانند کیفیت افشا، مسائل اخلاقی، کنترل داخلی، شفافیت، پاسخگویی، تصمیم‌گیری، سرمایه‌گذاری و حسابرسی مستقل و به‌عنوان مفاهیم پیش‌ران شناخته می‌شوند که نقش مهمی در توسعه و هدایت حوزه پژوهشی ایفا می‌کنند. از طرفی مفاهیمی از قبیل اثربخشی، کمیته حسابرسی و بدهی احتمالی و قوانین و مقررات مالی اغلب در حوزه‌های تخصصی و محدود مورد استفاده قرار می‌گیرند و در حالی که به‌خوبی پردازش شده‌اند، هنوز نتوانسته‌اند نقش محوری در ساختار کلی پژوهش ایفا کنند. همچنین موضوعاتی از جمله حسابداری اخلاق، مدیریت سود، حاکمیت شرکتی به‌عنوان زیرساخت اصلی مطالعات این حوزه بستری برای توسعه موضوعات کلیدی و پیشرفته‌تر فراهم می‌سازند و در آینده نیز نقشی تعیین‌کننده در جهت‌گیری پژوهش‌ها خواهند داشت.

نتایج تجزیه و تحلیل‌های صورت گرفته به منظور پاسخ به پرسش سوم پژوهش مبنی بر یافتن مؤثرترین مقالات، نویسندگان، مجلات و کشورها در حوزه پژوهشی حسابداری اخلاقانه، نشان داد که مقاله برانت (۲۰۱۲) با ۳۱۲۵ استناد، مؤثرترین مقاله است؛ لورن (دانشگاه تورنتو)، یوهانس (دانشگاه ک.ی. لئون) و ییفان (دانشگاه چینی هنگ‌کنگ) با ۱۴۵۷ استناد، مؤثرترین پژوهشگر؛ شاه اتول از دانشگاه لندن با پنج مقاله و ۱۲۴ استناد، پرتکرارترین پژوهشگر؛ مجله دیدگاه‌های انتقادی در حسابداری از آمریکا و مجله ریسک از سوئیس با ۴ مقاله، مولدترین مجله؛ کشور بریتانیا با ۲۰ مقاله، مولدترین کشور هستند. نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل‌های اخیر همگی بر توجه ویژه کشور اردن به مفهوم حسابداری اخلاقانه دلالت دارد؛ باوجوداین که این کشور رتبه دوم تولیدات علمی در این حوزه را دارد بزرگ‌ترین خوشه‌های همکاری در شبکه (شامل نویسندگان، مراکز پژوهشی) نیز به این کشور تعلق دارند.

در پاسخ به پرسش چهارم این پژوهش که به دنبال شناخت ساختار همکاری میان نویسندگان، مراکز پژوهشی و کشورها در انجام پژوهش‌های حسابداری اخلاقانه بود، شبکه همکاری نویسندگان، مراکز پژوهشی و کشورها ترسیم شده و مورد بررسی قرار گرفت. نتایج حاصل از این تجزیه و تحلیل‌ها نشان داد که بیشترین میزان همکاری میان نویسندگان به گروه حداد، احمد، ابوبکر، حسین، الخمیسی، علیمبایدن مربوط می‌شود اختصاص دارد. و بیشترین میزان همکاری کشورها به دو گروه اختصاص دارد: (۱) بریتانیا، ایالات متحده آمریکا، ایران، ایتالیا، امارات متحده عربی، دانمارک و (۲) اردن، مالزی، اسپانیا، مکزیک، قزاقستان، عراق.

در رابطه با شبکه‌های همکاری میان مراکز پژوهشی، نتایج نشانگر آن بود که بزرگ‌ترین شبکه همکاری علمی در کشور در حال توسعه اردن شکل گرفته است. شبکه همکاری مراکز پژوهشی شامل دو گروه اصلی: (۱) دانشگاه الاهلیه امان، دانشگاه البلقاء، دانشگاه آل البیت و (۲) مدرسه کسب و کار بین‌المللی ازمان هاشم، دانشگاه زرقاء، دانشگاه خاورمیانه است. بیشترین همکاری‌های علمی میان کشورها در پژوهش‌های حوزه حسابداری خلاقانه به کشورهای بریتانیا و اردن استرالیا اختصاص دارد. تحلیل این شبکه‌های همکاری، اهمیت حسابداری خلاقانه این کشورها را نشان می‌دهد.

این پژوهش بیش از پیش ارزشمند برای پژوهشگران حوزه حسابداری خلاقانه و مطالعات آینده فراهم می‌کند. نخستین مطالعه‌ای است که با روش‌های کتاب‌سنجی، ادبیات این حوزه را در سطح بین‌المللی با نرم‌افزار آر در بازه زمانی مذکور بررسی کرده و تصویری جامع از پژوهش‌های انجام شده ارائه می‌دهد. این تحقیق ضمن شناسایی موضوعات داغ و چالش‌های روز، مسیر مطالعات آینده را روشن ساخته و به افزایش شانس انتشار مقالات ایرانی در مجلات معتبر بین‌المللی کمک می‌کند. همچنین، نتایج آن می‌تواند راهنمایی برای انتخاب همکاران و مؤسسات پژوهشی برای پروژه‌های مشترک در این حوزه باشد.

از طرفی این پژوهش با محدودیت‌هایی به دلیل عدم امکان ادغام اطلاعات از چند پایگاه داده و تمرکز بر پایگاه اسکوپوس مواجه است. علاوه بر این، محدودیت‌های ذاتی روش کتاب‌سنجی مانند وابستگی به پایگاه داده خاص و سوگیری زبان انگلیسی نیز بر نتایج تأثیرگذار است، چرا که این روش ممکن است مقالات منتشر شده به زبان‌های دیگر یا در پایگاه‌های غیر از اسکوپوس را نادیده بگیرد. همچنین، از آنجا که تحلیل کتاب‌سنجی بر اساس داده‌های کمی استوار است، امکان نادیده گرفتن ابعاد کیفی نتایج پژوهش‌ها وجود دارد.

برای بهبود کیفیت تحقیقات آینده، استفاده از چند منبع داده‌ای مستقل مانند WoS توصیه می‌شود. همچنین، کلیدواژه‌های به‌کاررفته در جستجو ممکن است کامل نبوده و پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی، با بهره‌گیری از روش‌های تحلیلی دقیق‌تر، دامنه انتخاب کلیدواژه‌ها گسترده‌تر و جامع‌تر شود. با توجه به افزایش چشمگیر تولیدات علمی در حوزه حسابداری خلاقانه، بویژه پس از سال ۲۰۲۲، پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آتی به تحلیل عمیق‌تر روندهای نوظهور و جهت‌گیری‌های آینده این حوزه بپردازند. همچنین، با توجه به تکرار بالای مفاهیمی مانند کیفیت افشا، مسائل اخلاقی، کنترل داخلی، شفافیت و پاسخگویی، پیشنهاد می‌شود در تحقیقات آینده، روابط و تأثیر متقابل این متغیرها بر پدیده حسابداری خلاقانه به‌صورت تجربی و مدل‌سازی شده مورد بررسی قرار گیرد. از سوی دیگر، با توجه به نقش پررنگ حاکمیت شرکتی و مدیریت سود در ساختار مفهومی این حوزه، انجام مطالعات تطبیقی بین کشورها در حال توسعه یافته و پیشرفته می‌تواند به درک بهتر تفاوت‌ها و شباهت‌های موجود کمک کند.

مسیرهای امیدبخش و نوآورانه‌ای برای تحقیقات آینده در حوزه حسابداری خلاقانه، با توجه به دیجیتالی شدن گسترده فضای تجارت جهانی، پیش رو شامل تأثیر فناوری‌های نوین بر شیوه‌های حسابداری خلاقانه است (آل شانتی و همکاران، ۲۰۲۴). همچنین، توسعه رویکردهای روش‌شناختی برای شناسایی بهتر دست‌کاری‌های مالی، تشویق به تحقیقات مشارکتی میان‌رشته‌ای و تمرکز بر مناطق جغرافیایی کمتر بررسی شده بویژه کشورهای در حال توسعه از دیگر جهت‌گیری‌های مهم هستند (سافتا و همکاران، ۲۰۲۱). هم‌زمان، توجه به پیامدهای اخلاقی و ایجاد چارچوب‌های نظارتی جهت کاهش خطرات دست‌کاری‌های مالی از الزامات حیاتی در پیشبرد این حوزه محسوب می‌شود (آل شانتی و همکاران، ۲۰۲۴).

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

نویسندگان اصول اخلاقی را در انجام و انتشار این پژوهش علمی رعایت و این موضوع مورد تأیید همه آنهاست.

مشارکت نویسندگان

همه نویسندگان در مقاله سهم و نقش یکسان داشته‌اند.

تعارض منافع

بنا بر اظهار نویسندگان، این مقاله تعارض منافع ندارد.

حامی مالی

نویسندگان هیچگونه حمایت مالی برای تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله دریافت نکرده‌اند.

تقدیر و تشکر

نویسندگان بر خود لازم می‌دانند از تمامی افرادی که در انجام این تحقیق مؤلفین را مساعدت نمودند، قدردانی کنند.

منابع

- چهارده‌چریکی، معصومه؛ بولو قاسمی، مهدی؛ رئیسی وانانی، ایمان؛ باباجانی، جعفر و تقوی‌فرد، محمدتقی (۱۴۰۰). شناسایی و رتبه‌بندی شاخص‌های حسابداری خلاقانه با استفاده از تکنیک فرایند تحلیل شبکه‌ای. *حسابداری و منافع/اجتماعی*، ۱۲(۴۴)، ۵۶-۳۵. jaacsi.alzahra.ac.ir/article_6359
- حقیقت، حمید و بشیری، وهاب (۱۳۹۱). بررسی رابطه انعطاف‌پذیری مالی و ساختار سرمایه. *مجله دانش حسابداری*، ۳(۸)، ۷۱-۴۹. <https://doi.org/10.22103/jak.2012.3>
- خسروی فارسانی، زینب؛ بنی‌طالبی دهکردی، بهاره و جعفری، حمیدرضا. (۱۴۰۲). ارائه مدلی برای توسعه انگیزش حسابداران بخش عمومی. *مجله دانش حسابداری*، ۱۴(۳)، ۱۶۰-۱۴۳. <https://doi.org/10.22103/jak.2023.20450.3796>
- سجادی، سید حسین؛ دستگیر، محسن؛ حسین‌زاده، علی حسین و اخگر، محمدامید (۱۳۹۱). بررسی شیوه‌های استفاده از اختیارات مدیریت در گزارشگری سودآوری آینده و تأثیر ویژگی‌های شرکت‌ها بر شیوه‌های استفاده از اختیارات مزبور. *مجله دانش حسابداری*، ۳(۸)، ۳۰-۷. <https://doi.org/10.22103/jak.2012.1>

References

- Abed, I. A., Hussin, N., Haddad, H., Almubaydeen, T. H., & Ali, M. A. (2022). Creative accounting determination and financial reporting quality: The integration of transparency and disclosure. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 8(1), 38. <https://doi.org/10.3390/joitmc8010038>
- Abubakr, A. A. M., Alomari, K. M., Sahal, M. S. G., Ibrahim, N. A., & ET AL. (2025). The role of the internal auditor, stakeholders, and external auditor in discovering and reducing creative accounting practices in UAE companies. *Springer*. <https://doi.org/10.1057/s41284-025-00478-0>
- Al-Khoury, A., Haddad, H., Ali, M. A., Al-Ramahi, N. M., & Almubaydeen, T. H. (2024). A bibliometric analysis using Scopus database of the literature on creative accounting trends. *Montenegrin Journal of Economics*, 20(3), 79–98. <https://doi.org/10.14254/1800-5845/2024.20-3.6>
- ALShanti, A. M., Al-Azab, H. A. H., Humeedat, M. M., & AlQudah, M. Z. A. (2024). Exploring the evolution of creative accounting and external auditors: Bibliometric analysis. *Cogent Business & Management*, 11(1), 2300500. <https://doi.org/10.1080/23311975.2023.2300500>
- Alt, J., Lassen, D. D., & Wehner, J. (2014). It isn't just about Greece: Domestic politics, transparency, and fiscal gimmickry in Europe. *British Journal of Political Science*, 44(4), 707–716. [10.1017/S0007123414000064](https://doi.org/10.1017/S0007123414000064)
- Aria, M., & Cuccurullo, C. (2017). bibliometrix: An R-tool for comprehensive science mapping analysis. *Journal of Informetrics*, 11(4), 959–975. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2017.08.007>

- Brander, M., Gillenwater, M., & Ascui, F. (2018). Creative accounting: A critical perspective on the market-based method for reporting purchased electricity (scope 2) emissions. *Energy Policy*, 112, 29-33. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2017.09.051>
- Brandt, L. (2012). Creative accounting or creative destruction? Firm-level productivity growth in Chinese manufacturing. *Journal of Development Economics*, 97(2), 339-351. [10.1016/j.jdeveco.2011.02.002](https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2011.02.002)
- Chahariki, M., Bolo, G., Raeisi Vanani, I., Babajani, J., & Taghavifard, M. T. (2021). Identifying and ranking creative accounting indicators using the Analytic Network Process (ANP) technique. *Journal of Accounting and Social Interests*, 12(44), 35-56. https://jaacsi.alzahra.ac.ir/article_6359.htm [In Persian].
- Cobo, M. J., López-Herrera, A. G., Herrera-Viedma, E., & Herrera, F. (2011). Science mapping software tools: Review, analysis, and cooperative study among tools. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 62(7), 1382-1402. <https://doi.org/10.1002/asi.21525>
- Guo, F., Li, X., & Zhang, W. (2021). Network analysis in bibliometric research: Concepts and applications. *Scientometrics*, 126(5), 4123-4145. [10.29302/oeconomica.2020.22.1.10](https://doi.org/10.29302/oeconomica.2020.22.1.10)
- Haghighat, H., & Bashiri, V. (2012). Investigating the relationship between financial flexibility and capital structure. *Journal of Accounting Knowledge*, 3(8), 49-71. <https://doi.org/10.22103/jak.2012.3> [In Persian].
- Khosravi Farsani, Z., Bani Talebi Dehkordi, B., & Jafari, H. R. (2023). Providing a model for developing the motivation of public sector accountants. *Journal of Accounting Knowledge*, 14(3), 143-160. <https://doi.org/10.22103/jak.2023.20450.3796> [In Persian].
- Marlés-Sáenz, E., Gómez-Luna, E., Guerrero, J. M., & Vasquez, J. C. (2025). Innovative bibliometric methodology: A new big data-based framework for scientific research. *Energies*, 18(10), 2437. <https://doi.org/10.3390/en18102437>
- Michulek, J., Gajanova, L., Krizanová, A., & Blazek, R. (2024). Why do companies cook the books? Empirical study of the motives of creative accounting of Slovak companies. *Administrative Sciences*, 14(7), 158. <https://doi.org/10.3390/admsci14070158>
- Milesi-Ferretti, G. M. (2004). Good, bad or ugly? On the effects of fiscal rules with creative accounting. *Journal of Public Economics*, 88(1-2), 377-394. [https://doi.org/10.1016/S0047-2727\(02\)00076-2](https://doi.org/10.1016/S0047-2727(02)00076-2)
- Milesi-Ferretti, G. M. (2004). Good, bad or ugly? On the effects of fiscal rules with creative accounting. *Journal of Public Economics*, 88(1-2), 377-394. DOI: [10.1016/S0047-2727\(02\)00076-2](https://doi.org/10.1016/S0047-2727(02)00076-2)
- Näsi, S., & Vinnari, E. M. (2008). Creative accrual accounting in the public sector: “Milking” water utilities to balance municipal budgets and accounts. *Financial Accountability & Management*, 24(2), 97-116. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0408.2008.00448>
- O’Hanlon, J. F., & Pope, P. F. (1999). The value-relevance of UK dirty surplus accounting flows. *The British Accounting Review*, 31(4), 459-482. <https://doi.org/10.1006/bare.1999.0116>
- Rinaldi, L. (2009). Managing sustainable development performance: a visual path? *Journal of Accounting & Organizational Change*, 5(1). <https://doi.org/10.1108/jaoc.2009.31505aad.002>
- Safta, I. L., Sabău-Popa, A. I., & Muntean, N. (2021). Bibliometric analysis of the literature on measuring techniques for manipulating financial statements. *Risks*, 9(7), 123. <https://doi.org/10.3390/risks9070123>
- Sajjadi, S. H., Dastgir, M., Hosseinzadeh, A. H., & Akhgar, M. O. (2012). Examining the methods of using managerial discretion in reporting future profitability and the effect of firm characteristics on these methods. *Journal of Accounting Knowledge*, 3(8), 7-30. <https://doi.org/10.22103/jak.2012.1> [In Persian].
- Shah, A. K. (1996). Creative compliance in financial reporting. *Accounting, Organizations and Society*, 21(1), 23-39. [https://doi.org/10.1016/0361-3682\(95\)00015-2](https://doi.org/10.1016/0361-3682(95)00015-2)
- Stolowy, H., & Breton, G. (2004). Accounts manipulation: A literature review and proposed conceptual framework. *Review of Accounting and Finance*, 3(1), 5-92. <https://doi.org/10.1108/eb043395>
- Timofte, C., Tănăsă, S.-M., & Coca, D. A. (2020). A bibliometric analysis of creative accounting research. *Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica*, 22(1), 96-102. [10.29302/oeconomica.2020.22.1.10](https://doi.org/10.29302/oeconomica.2020.22.1.10)

- Vinnari, E. M., & Näsi, S. (2008). Creative accrual accounting in the public sector: 'Milking' water utilities to balance municipal budgets and accounts. *Financial Accountability & Management*, 24(2), 97–116. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0408.2008.00448>
- Von Hagen, J., & Wolff, G. B. (2006). What do deficits tell us about debt? Empirical evidence on creative accounting with fiscal rules in the EU. *Journal of Banking & Finance*, 30(12), 3259–3279. <https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2006.05.011>
- Wehner, J., & De Renzio, P. (2013). Citizens, legislators, and executive disclosure: The political determinants of fiscal transparency. *World Development*, 41, 96–108. <https://doi.org/10.1016/j>